

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Petra Kostková

Řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí

Diplomová práce

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí*“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 28.11.2018

.....
Petra Kostková

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr.Mag.i. Michalovi Malackovi, Ph.D., MBA za odborné vedení, za užitečné rady a připomínky k této diplomové práci.

Obsah

Seznam použitých zkratek	6
Úvod	8
1 Haagská úmluva a její základní pojmy.....	10
1.1 Dítě	11
1.2 Mezinárodní únos	11
1.2.1 Občanskoprávní a trestněprávní pohled.....	13
1.3 Právo péče o dítě a právo styku.....	14
1.4 Obvyklé bydliště	15
1.5 Ústřední orgán.....	16
1.5.1 Úkoly ústředních orgánů.....	17
2 Základní zásady ovládající řízení o navrácení dítěte.....	19
2.1 Nejlepší zájem dítěte	19
2.2 Blaho dítěte a jeho vlastní názor.....	21
3 Řízení o navrácení dítěte podle pramenů mezinárodního práva a práva EU	23
3.1 Řízení o navrácení dítěte podle Haagské úmluvy.....	23
3.1.1 Průběh řízení.....	23
3.1.2 Odepření navrácení dítěte.....	24
3.2 Řízení o navrácení dítěte podle Nařízení Brusel II bis.....	26
3.2.1 Průběh řízení.....	27
3.2.2 Odepření navrácení dítěte.....	27
3.3 Případy mezinárodních únosů	28
4 Řízení o navrácení dítěte podle české právní úpravy	31
4.1 Povaha řízení a průběh řízení	31
4.1.1 Povaha řízení.....	31
4.1.2 Průběh řízení.....	32
4.2 Účastenství.....	35

4.3	Institut kvalifikované výzvy.....	36
5	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a jeho postavení	38
5.1	Historie ÚMPODU.....	38
5.2	Činnost a úkoly ÚMPODU	38
5.2.1	Preventivní opatření.....	40
5.3	Agenda mezinárodních únosů na ÚMPODU	41
	Závěr.....	43
	Seznam použitých zdrojů	45
	Abstrakt	49
	Abstract.....	50
	Seznam klíčových slov/Keywords.....	51

Seznam použitých zkratk

Evropská unie	EU
Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí	Haagská úmluva
Nářízení Rady Evropských společenství č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti	Brusel II bis nebo Nařízení
Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník	Občanský zákoník
Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník	Trestní zákoník
Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízení soudních	ZŘS
Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád	OSŘ
Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně	ÚMPOD nebo Úřad
Společnost pro mezinárodněprávní ochranu mládeže v republice Československé	Společnost
Evropský soud pro lidská práva	ESLP
Evropská úmluva o ochraně lidských práv	Evropská úmluva
Ministerstvo spravedlnosti	MS

Ministerstvo práce a sociálních věcí

MPSV

Spojené státy americké

USA

Spojené arabské emiráty

UAE

Úvod

Ve své diplomové práci se budu zabývat problematikou mezinárodních únosů dětí, konkrétně se budu věnovat otázkám, které se týkají řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí. Dle mého názoru se jedná o téma stále více aktuální a medializované, a to s ohledem na volný pohyb osob a migraci populace. Přeshraniční volný pohyb osob a stále větší procento migrace obyvatel napříč kontinenty, má za následek vznik rodinných svazků, které jsou často náchylné ke vzniku konfliktů zahrnující protiprávní přemístění nebo zadržení dítěte jedním z rodičů z jednoho státu do druhého. Zvolené téma bylo a stále je řadou odborníků označováno jako oblast mezinárodního práva soukromého, které vyvolává mnoho dohadů, emocí a často i nepochopení celé koncepce právních prostředků.¹

Diplomová práce je systematicky rozdělena do úvodu, pěti kapitol a závěru, přičemž jednotlivé kapitoly jsou dále členěny na podkapitoly.

Nejprve se zaměřím na vymezení problematiky mezinárodních únosů dětí, poté na vymezení základních pojmů a zásad, které ovládají řízení. Hlavním cílem řízení by mělo být šetření zájmů dítěte, jelikož je vzhledem ke svému mnohdy nízkému věku citlivým jedincem a únosy jsou ve většině případů vyústěním napjaté situace v rodině. Jeden z rodičů se, ve snaze vyřešit napjatou situaci v rodině či od ní jednoduše utéct, impulzivně uchýlí k odchodu i s dítětem, aniž by si uvědomoval protiprávní následky svého jednání. Tato nevědomost je pouze důsledkem nízké informovanosti o problematice mezinárodních únosů u široké veřejnosti, kdy rodiče mnohdy nevědí, že k vycestování s dítětem potřebují souhlas druhého rodiče. Dále se ve své práci budu soustředit na analýzu zavádějícího pojmu „únos“, který je v souvislosti s touto problematikou používán a zhodnocení vhodnosti jeho užívání v oblasti soukromého práva. Poté se zaměřím na prameny mezinárodního práva (Haagská úmluva, Nařízení Brusel II bis), a to konkrétně jak se vypořádávají s mezinárodními únosy dětí, tedy vymezení základního právního rámce. Dále se budu zabývat průběhem řízení o navrácení dítěte podle mezinárodních pramenů a práva EU v komparaci s řízením o navrácení dítěte z pohledu české právní úpravy a úlohou Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí v těchto řízeních, který je ústředním orgánem podle Haagské úmluvy se sídlem v Brně.

¹ PTÁČEK, Lubomír. *Přeshraniční únosy dětí* [online]. Praha: Mezinárodní konference ČAK, JA a ERA „Mezinárodní právo v rodinné praxi“, 26. března 2010 [cit. 3. listopadu 2018]. Dostupné z <http://www.cak.cz/assets/files/3183/P_eshrani_n_nosy_d_t.doc>.

Na závěr mé diplomové práce se pokusím shrnout nejdůležitější poznatky v této oblasti, zhodnotit aktuální právní úpravu a průběh řízení, zejména s důrazem na zachování zásady nejlepšího zájmu dítěte (*best interest, superior interest of the child*).

Hlavními metodami mé diplomové práce, které byly použity jsou analýza právních předpisů věnující se problematice a rovněž existující judikatury. Dále byly použity metody vědeckého popisu spolu s metodou komparace v úvodních kapitolách věnujících se výkladu základních pojmů dané problematiky. Metoda komparace byla rovněž použita v rámci srovnání průběhu řízení podle Haagské úmluvy a dle Nařízení Brusel II bis a také celkové komparace dřívější judikatury a pohledu odborné i laické veřejnosti na mezinárodní únosy dětí.

V diplomové práci jsem čerpala z monografických děl českých odborníků na civilní procesní právo, časopiseckých článků, příspěvků ve sbornících, dále z judikatury soudů ČR a judikatury smluvních států Haagské úmluvy, která je komplexně k dispozici v databázi INCADAT a mezinárodních pramenů upravující problematiku mezinárodních únosů dětí.

1 Haagská úmluva a její základní pojmy

V této kapitole se budu zabývat vymezením základních pramenů úpravy problematiky mezinárodních únosů dětí, a dále vymezením základních pojmů, které se napříč prameny právní úpravy vyskytují. Součástí této kapitoly bude i krátké zamyšlení se nad pojmem „únos“, který nese v názvu stěžejní pramen úpravy, ačkoli samotný text již tento pojem nepoužívá.

Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (dále jen „**Haagská úmluva**“), která byla jednohlasně přijata dne 25. října 1980 v Haagu na čtrnácté schůzi Haagské konference o mezinárodním právu soukromém (dále jen „**Haagská konference**“) přítomnými státy, je stěžejní normou pro úpravu této problematiky.² Česká republika je signatářem Haagské úmluvy, která byla podepsána dne 28. prosince 1992 jménem České a Slovenské Federativní republiky v Haagu. Po rozpadu České a Slovenské Federativní republiky oznámila Česká republika dopisem ministra zahraničních věcí (Josef Zielenec), že se jako nástupnický stát rozpadlé federace považuje za signatáře Haagské úmluvy s účinností od 1. ledna 1993. Podle čl. 43 Haagské úmluvy vstoupila v platnost dne 1. prosince 1983 a pro Českou republiku dne 1. března 1998.³ V rámci práva Evropské unie (dále jen „**EU**“) je Haagská úmluva provedena nařízením Rady Evropských společenství č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti (dále jen „**Nařízení Brusel II bis**“ nebo „**Nařízení**“). Po vstupu České republiky do EU je Nařízení Brusel II bis přímo aplikovatelné a závazné ve vztazích mezi členskými státy EU.⁴

Hlavním účelem Haagské úmluvy je urychlené navrácení pokojného stavu, který zde panoval před únosem, a to navrácením dítěte do jeho původního obvyklého bydliště jako do místa, kde dítě žilo před únosem. Největší důraz je v řízeních týkajících se přeshraničních únosů dětí kladen na rychlost a efektivnost řízení.⁵ Zájmy dítěte jsou povýšeny nad jakékoli jiné zájmy a cílem je ochránit děti před negativními účinky a následky jejich protiprávního zadržení nebo přemístění a zajistit jejich bezodkladný návrat do místa jejich obvyklého bydliště a rovněž zajistit ochranu práva na styk s nimi.⁶ Haagská úmluva používá řadu pojmů, na úvod bych proto ráda vymezila ty nejdůležitější pro komplexní pochopení dané problematiky.

² PÉREZ-VERA, Elisa. *Explanatory report* [online]. Madrid: Hague conference on Private international law, 1981 [cit. 26. března 2018]. Dostupné na <<http://www.hcch.net/upload/expl28.pdf>>.

³ Sdělení MZV č. 34/1998 Sb. ze dne 5. března 1998, o sjednání Úmluvy občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

⁴ MOTEJL, Otakar. *Uplatňování Haagské úmluvy v České republice* [online]. epravo.cz, 21. 8. 2006 [cit. 26. března 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/uplatnovani-haagske-umluv-y-v-ceske-republice-42704.html>>.

⁵ Tamtéž.

⁶ BAKEŠ, Milan, VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. Mezinárodní únosy dětí. In: WINTEROVÁ, Alena (ed.), *Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2009, s. 31.

1.1 Dítě

Samotná Haagská úmluva ani Nařízení Brusel II bis ve svých člancích neobsahuje legální definici dítěte, proto je potřeba hledat ji v jiných pramenech mezinárodního práva – konkrétně ji nalezneme v Úmluvě o právech dítěte, která byla Valným shromážděním OSN přijata dne 20. listopadu 1989 a vstoupila v platnost na základě svého čl. 49 odst. 1 dnem 2. září 1990 (dále jen „**Úmluva o právech dítěte**“).⁷ V čl. 1 Úmluvy o právech dítěte je stanoveno, že: „*Pro účely této Úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.*“⁸

Přestože je pojem „*dítě*“ používán napříč zákonem č. 89/2012 Sb., občanským zákoníkem (dále jen „**Občanský zákoník**“), nenajdeme zde legální definici, jako je tomu v části výkladových ustanovení v § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, v platném znění (dále jen „**Trestní zákoník**“). Definice, kterou zde nalezneme, je také převzata z čl. 1 Úmluvy o právech dítěte.⁹ V rámci rodinného práva je za dítě považován potomek v linii přímé v prvním stupni, kdy pomocí obecných ustanovení občanského zákoníku lze vymezit nezletilé a zletilé dítě. Za nezletilé dítě se považuje dítě, které nedovršilo zletilosti, tj. věku 18 let. Zletilost je zde vázána na nabytí svéprávnosti, kterou může osoba nabyt buďto zletilostí, anebo jí může být přiznána soudem či uzavřením manželství.

Haagská úmluva svou použitelnost ještě omezuje na užší okruh dětí, a to snížením věkové hranice na šestnáct let. K aplikaci Haagské úmluvy tedy dojde u každého dítěte, které mělo obvyklé bydliště ve smluvním státě před porušením práva péče o dítě, a které nedosáhlo věku šestnácti let.¹⁰

1.2 Mezinárodní únos

V názvu Haagské úmluvy je zakomponováno slovo „únos“, které je rovněž širokou veřejností v souvislosti s touto problematikou užíváno, samotný text Haagské úmluvy jej poté neobsahuje a pro definici mezinárodního únosu užívá v čl. 3 pojem protiprávní přemístění nebo zadržení dítěte (wrongful removal or retention of a child)¹¹: „*Únosem se rozumí protiprávní přemístění nebo zadržení dítěte v jiném státě porušující právo péče o dítě dané podle práva státu obvyklého bydliště dítěte (státní*

⁷ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., ze dne 6. února 1991, o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

⁸ Sdělení MZV č. 34/1998 Sb. ze dne 5. března 1998, o sjednání Úmluvy občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

⁹ VÁLKOVÁ, Helena In ŠÁMAL, Pavel a kol (ed). *Trestní zákoník 1. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1344-1349 (§ 126).

¹⁰ čl. 4 Haagské úmluvy

¹¹ Sdělení MZV č. 34/1998 Sb. ze dne 5. března 1998, o sjednání Úmluvy občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

*příslušnost dítěte ani rodičů zde není významná) bezprostředně před únosem, přičemž toto právo musí být vykonáváno nebo by bylo vykonáváno, kdyby k únosu nedošlo.*¹²

Po roce 1989 došlo k otevření státních hranic a oproti minulému režimu se stalo přemístění dítěte jednodušším. Otevření státních hranic dalo českým občanům možnost pobytu v cizích státech, za účelem studia či zaměstnání, což s sebou přineslo nárůst smíšených manželství a rovněž navýšení počtu případů protiprávních přemístění dětí.¹³ K mezinárodním únosům dětí dochází nejčastěji při narušení partnerských vztahů, kdy rodič s dítětem zpravidla odjede do svého domovského státu, kde hledá útočiště u příbuzných, přátel a mnohdy neví, že tímto činem naplňuje znaky protiprávního jednání. Rodičem, který takto odjede s dítětem z jeho obvyklého bydliště do svého domovského státu, bývají ve většině případů ženy, přičemž v mnoha případech je jejich odjezd spojen s domácím násilím, kterého se dopustil otec dítěte. Únosem neboli jak užívá Haagská úmluva, protiprávním přemístěním nebo zadržením dítěte, dochází k zásahu do práv druhého rodiče, kdy se jedná o narušení práva péče o dítě a práva styku a rovněž narušení práv uneseného dítěte. V České republice narostl počet případů mezinárodních únosů dětí po roce 2000, z nichž známé případy jsou např. případ dětí Sofie a Lucase Fiordalisi, Pabla Adriana Santany, Kristíny Fontanive a dalších.¹⁴

Za nejznámější kauzu lze považovat případ dětí Fiordalisi, kdy matka odvezla děti z Argentiny do České republiky jako svého domovského státu, a to bez souhlasu jejich otce. Tento případ byl silně medializován a vzbudil zájem veřejnosti poté, co byl zdokumentován a zveřejněn výkon rozhodnutí. Kauza vzbudila zájem u veřejného ochránce práv (v té době jím byl JUDr. Otakar Motejl), který zahájil šetření z vlastní iniciativy na základě podnětu z médií. Rozhodnutí soudu prvního stupně bylo vydáno v roce 2002, tedy do dvou měsíců poté, co otec o navrácení dětí požádal, ale k výkonu rozhodnutí došlo až po čtyřech letech. Kauza dětí Fiordalisi byla odstrašujícím případem ohledně rychlosti řízení a zároveň nepochopení situace ze strany jak široké veřejnosti, tak i odborné. Veřejnost nesprávně pochopila rozhodování soudu o navrácení dětí do místa jejich obvyklého bydliště, jako rozhodování soudu o tom, který z rodičů bude mít děti ve své péči, rovněž veřejnost chybně chápala povahu daného případu. V kauze se jednalo o protiprávní přemístění dětí matkou z Argentiny do České republiky, ale z důvodu silné medializace případu a posléze brutálního výkonu rozhodnutí se veřejnost na případ dívala z druhé strany, tedy že dochází k násilnému přemístění dětí (mezinárodnímu únosu) otcem do

¹² HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel. *Komentář zákon o zvláštních řízeních soudních*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 961-964 (§ 478).

¹³ BAKEŠ, Milan, VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. Mezinárodní únosy dětí. In: WINTEROVÁ, Alena (ed.), *Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2009, s. 28.

¹⁴ Tamtéž.

Argentinu.¹⁵ Tento případ měl díky angažovanosti veřejného ochránce práv za následek zvýšení povědomosti o problematice a zlepšení meziresortní spolupráce orgánů podílejících se na řízení. Za přispění semináře, který byl uspořádán veřejným ochráncem práv s cílem zlepšit spolupráci institucí podílejících se na řízení, došlo k odstranění nejasností, ke kterým docházelo při výkladu a aplikaci Haagské úmluvy.¹⁶

1.2.1 Občanskoprávní a trestněprávní pohled

Pojem „únos“, jak již bylo výše uvedeno, používá Haagská úmluva pouze ve svém názvu a v jejím textu je pojem vyložen jako protiprávní přemístění nebo zadržetí dítěte mimo stát jeho obvyklého bydliště bez souhlasu druhého rodiče při současném zásahu do jeho práva péče o dítě. Haagská úmluva nespojuje s mezinárodním únosem dítěte trestněprávní následky, což je patrné i z názvu, kdy pojednává pouze o občanskoprávních aspektech.¹⁷

V mnoha případech mezinárodních únosů není možné vrátit status quo v důsledku toho, že v některých státech je protiprávní přemístění dítěte rodičem považováno za trestný čin, např. ve Spojených státech amerických (dále jen „USA“), Spojených arabských emirátech (dále jen „UAE“), Rakousku, Německu nebo Finsku. Z toho důvodu lze protiprávní přemístění dítěte dle Haagské úmluvy stíhat i trestněprávním postihem v daných zemích. Rozdílnost obou řízení lze spatřovat v jejich účelu, v rámci trestního řízení je kladeno za cíl vyslovení viny a potrestání pachatele, oproti tomu občanskoprávní řízení směřuje k napravení narušených vzájemných vztahů v rodině a jejich úprava do budoucna při současném šetření práv nezletilého dítěte.¹⁸

V českém trestním právu nalezneme v § 200 Trestního zákoníku vymezení trestného činu únosu dítěte a osoby stížené duševní poruchou. Tímto trestným činem by protiprávní přemístění dítěte bylo pouze, pokud by naplňovalo znaky skutkové podstaty. Objekt je spatřován v nerušeném výkonu péče, jež oprávněnému přísluší vůči dítěti či osobě stížené duševní poruchou. Objektivní stránka spočívá v odnětí výše uvedených osob z opatrování toho, kdo má podle zákona nebo podle úředního rozhodnutí povinnost o ně pečovat. I v tomto případě se setkáváme s dvojitým pojetím, kdy v názvu trestného činu je uvedeno slovo „únos“, ovšem samotná skutková podstata již užívá pojmu „odnětí“.¹⁹ „Odnětím se rozumí takový zásah, který alespoň dočasně

¹⁵ Veřejný ochránce práv. Zpráva VOP sp. zn. 2840/2006, ze dne 8. března 2006.

¹⁶ VESELÁ, Radomíra, HURBIŠ, František. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí*. 1. vydání. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2008. 45 s.

¹⁷ PTÁČEK, Lubomír. *Mezinárodní konference ČAK, JA a ERA „Mezinárodní právo rodinné v praxi“* [online]. cak.cz, 26. března 2010 [cit. 14. března 2018]. Dostupné na <http://www.cak.cz/assets/files/3183/P_eshrani_n_nosy_d_t.doc>.

¹⁸ TEJRAL, Gracian. *Občanskoprávní aspekty mezinárodních únosů dětí* [online]. 2008 [citováno 14. března 2018]. s. 11. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce: Zdeněk Kapitán. Dostupné na <<https://is.muni.cz/th/tzux/GT-ObcanskopravniMezinarodniUnosyDeti.pdf>>.

¹⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014. 636 s.

znemožňuje výkon péče. Zásah může spočívat v odvedení, odnesení, odvozu takové osoby nebo v jejím zadržení.²⁰ Nejčastěji k tomuto trestnému činu dochází ze strany rodičů. Podle judikatury je za únos podle § 200 odst. 1 trestního zákoníku nutné považovat i jednání rodiče, který nebyl zbaven rodičovských práv ani jeho rodičovská práva nebyla omezena, se dopustí tohoto trestného činu, tím, že odejme dítě druhému rodiči, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy soudním rozhodnutím.²¹

Zvláště problematická situace nastává u států, které nejsou signatářem Haagské úmluvy, jako např. UAE, a které na případy aplikují pouze své občanskoprávní předpisy a v důsledku toho k navrácení dítěte, které bylo protiprávně přemístěno do státu, který není smluvním státem Haagské úmluvy, dochází zřídka.²² V islámských zemích či v zemích, kde probíhají válečné konflikty, v zemích s odlišnou kulturou a hodnotami, je situace mezinárodních únosů ještě složitější.

1.3 Právo péče o dítě a právo styku

Haagská úmluva se s ohledem na počet signatářských států zaměřuje pouze na vymezení hlavních principů a upravuje danou problematiku obecně s tím, že je na vnitrostátním soudu, jak si kauzu případ od případu posoudí. Haagská úmluva definuje v čl. 5 pojem „právo péče o dítě“, který je v ní vymezen široce a jeho českým ekvivalentem je institut rodičovské odpovědnosti.²³ Český ekvivalent je koncipován tak, že v sobě zahrnuje všechna práva a povinnosti mezi rodiči a dětmi osobní povahy, která spočívají v péči o dítě (zahrnující péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj), ochraně dítěte, udržování osobního styku s dítětem, zajištění jeho výchovy a vzdělání, jeho zastupování, spravování jeho jmění a v neposlední řadě určení místa jeho bydliště.²⁴ Oproti tomu pojem právo péče podle Haagské úmluvy obsahuje práva vztahující se k péči o osobu dítěte a zejména právo určit místo pobytu dítěte. V případech, kdy jeden z nositelů rodičovské odpovědnosti nemůže rozhodnout o místě bydliště bez souhlasu druhého nositele rodičovské odpovědnosti, je i přesto právo péče o dítě vykonáváno společně.²⁵

²⁰ Tamtéž.

²¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 7. aktualizované vydání podle stavu k 1.10.2017. Praha: Leges, 2017, s. 284-285.

²² HASSAN, Elhais. *Parental Child Abduction Article - United Arab Emirates* [online]. hg.org, [cit. 14. března 2018]. Dostupné na <<https://www.hg.org/article.asp?id=27281>>.

²³ VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Mezinárodní únosy dětí anebo pojem „obvyklé bydliště“ dítěte*. [online]. epravo.cz, 07. ledna 2014 [cit. 14. března 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/mezinarodni-unosy-deti-aneb-pojem-obvykle-bydliste-ditete-93203.html?mail>>.

²⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 812-823 (§ 858).

²⁵ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel. *Komentář zákon o zvláštních řízeních soudních*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 961-964 (§ 478).

Právo styku vymezuje Haagská úmluva jako právo odvézt dítě na omezenou dobu do jiného místa, než je obvyklé bydliště dítěte. S ohledem na výše uvedené pojmy je třeba upozornit, že v rámci řízení o navrácení není rozhodováno, komu bude dítě svěřeno do péče, ale pouze o tom, zda dojde k navrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště.²⁶ Toto je jasně vymezeno v čl. 19 Haagské úmluvy, kde je stanoveno následující: „Rozhodnutí o návratu dítěte, vydané podle této úmluvy, se nedotýká věcné úpravy práva péče o dítě.“²⁷

1.4 Obvyklé bydliště

Pojem „obvyklé bydliště“ (*habitual residence*) není definován Haagskou úmluvou ani jinými prameny mezinárodního práva soukromého, jeho definici dokonce nenalezneme ani ve vnitrostátním právu. Výklad tohoto pojmu je proto ponechán soudům, které musí pojem vykládat pro každý případ zvlášť vzhledem k daným odlišnostem a individualitě každé kauzy. Pojem obvyklého bydliště je důležitý i pro Nařízení Brusel II bis, které se vztahuje na občanskoprávní věci týkající se uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a rodičovské zodpovědnosti, a dále spolupráce mezi ústředními orgány členských států ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Nařízení Brusel II bis se použije pro občanskoprávní spory s mezinárodním prvkem, které vznikají mezi příslušníky členských států EU; výjimku tvoří Dánsko, které Nařízení Brusel II bis nepřijalo a není tak pro něj závazné ani použitelné.²⁸

K výkladu pojmu „obvyklé bydliště“ existuje bohatá judikatura jak Soudního dvora EU, tak i českých soudů. V rozsudku SDEU č. C-497/10 ve věci *Barbara Mercedi v. Richard Chaff* se soud nejprve zabýval výkladem pojmu „obvyklé bydliště“, k čemuž uvedl, že: „...s ohledem na formulaci obvyklosti musí pobyt dítěte vykazovat určitou trvalost či pravidelnost. Pojem musí být vykládán tak, že bydliště dítěte vykazuje určitou míru integrace v rámci sociálního a rodinného prostředí a vyznačovat se dostatečnou mírou stálosti. Vnitrostátnímu soudu přísluší určit obvyklé bydliště dítěte s přiblížením ke všem konkrétním skutkovým okolnostem v každém jednotlivém případě.“²⁹

Soudní dvůr EU v rozhodnutí ve věci *A C-523/07* formuloval své závěry k pojmu „obvyklé bydliště“ následovně: „Pojem „obvyklé bydliště“ podle čl. 8 odst. 1 nařízení č. 2201/2003 musí být, proto vykládán v tom smyslu, že toto bydliště odpovídá místu, které vykazuje určitou integraci dítěte v rámci sociálního a rodinného prostředí. Za tímto účelem musí být přiblíženo zejména ke trvání, pravidelnosti, podmínkám a důvodům pobytu na území členského státu a přestěhování rodiny do tohoto státu, ke státní příslušnosti dítěte,

²⁶ VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Mezinárodní únosy dětí anebo pojem „obvyklé bydliště“ dítěte*. [online]. epravo.cz, 07. ledna 2014 [cit. 14. března 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/mezinarodni-unosy-deti-aneb-pojem-obvykle-bydliste-ditete-93203.html?mail>>.

²⁷ Sdělení MZV č. 34/1998 Sb. ze dne 5. března 1998, o sjednání Úmluvy občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

²⁸ PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vydání Praha: C. H. Beck, 2013. s. 129-131.

²⁹ Soudní dvůr EU: Rozsudek ze dne 22. prosince 2010, *Barbara Mercedi v. Richard Chaff*, C-497/10, bod: 20

*ke místu a podmínkám školní docházky, ke jazykovým znalostem, jakož i ke rodinným a sociálním vztahům dítěte v uvedeném státě. Vnitrostátnímu soudu přísluší určit místo obvyklého bydliště dítěte s přihlédnutím ke všem konkrétním skutkovým okolnostem v každém jednotlivém případě. Kromě fyzické přítomnosti dítěte v členském státě je třeba zohlednit další skutečnosti, které mohou nasvědčovat tomu, že tato přítomnost nemá pouze dočasnou či příležitostnou povahu a že pobyt dítěte vykazuje jistou integraci v rámci sociálního a rodinného prostředí.*³⁰

Nejvyšší soud se ve svém usnesení zamýšlí nad vhodností užití výrazu bydliště, kdy se jedná o koncept faktický, nikoli právní, jako je tomu u trvalého pobytu, jenž má evidenční charakter a bylo by proto vhodnější použít pojmu pobyt místo bydliště.³¹ „Příhodnější – než „obvyklé bydliště“ dle překladu v Úředním věstníku - by proto byl výraz „obvyklý pobyt“, neboť lépe vystihuje autonomní povahu tohoto ukazatele, na rozdíl od vnitrostátním právem užívaným a zažitým termínem „bydliště“, u něhož se předpokládá úmysl se na určitém místě trvale zdržovat (srov. např. jiné jazykové verze, anglický habitual residence, německý gewöhnliches Aufenthalt, francouzský résidence habituelle, či slovenský obvyklý pobyt). Obvyklý pobyt tak představuje místo, v němž má osoba těžiště svého života.“³² V tomto usnesení je dokonce výše zmíněné rozhodnutí SDEU citováno a je tak považováno za klíčové usnesení v České republice. Základem tedy je, že pokud došlo k protiprávnímu přemístění nebo zadržení dítěte, má být navráceno do místa svého obvyklého bydliště při zachování všech zásad ovládající řízení a šetření práv dítěte.³³

1.5 Ústřední orgán

Haagská úmluva stanoví v čl. 6 členským státům povinnost určit, popřípadě zřídit, orgán k výkonu povinností, které jim Haagská úmluva ukládá. V České republice vykonává působnost ústředního orgánu Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně (dále jen „**ÚMPOD**“ nebo „**Úřad**“), který byl zřízen na základě § 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.³⁴ Jeho fungování a postavení bude rozebráno v samostatné kapitole této práce.

Hlavním úkolem těchto ústředních orgánů je usnadnění vzájemné spolupráce a komunikace, a také zajištění bezodkladného návratu dítěte do místa jeho obvyklého bydliště. Osoby, které se ocitly v situaci, kdy se dožadují návratu dítěte, mohou svůj návrh na navrácení podat přímo u soudu nebo kontaktovat svůj příslušný ústřední orgán. Na ústřední orgány se mohou se svými dotazy obracet jak osoby, které byly poškozeny mezinárodním únosem, tak ty, které jím mohou

³⁰ Soudní dvůr EU: Rozsudek ze dne 2. dubna 2009, *A v. Kuopion ballinto-oikeus* [správní soud v Kuopio (Finsko)], C-523/07

³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2011, sp. zn. 30 Cdo 2244/2011

³² Tamtéž.

³³ CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWITZOVÁ, Romana. *Násilí v rodině a mezinárodní únos dítěte jako následek*. Právník, 2014, roč. 153, č. 9, s. 746.

³⁴ Oficiální stránky Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Dostupné na <<https://www.umpod.cz/urad/>>.

být ohroženy a rovněž ty, které se jej dopustily. Ústřední orgán poskytuje těmto osobám pomoc s podáním návrhů a žaloby, s jejich vypracováním, poskytuje jim poradenství k ochraně jejich zájmů. Poradenství je poskytování bezplatně, veškeré náklady nesou ústřední orgány samy.

Již v době přijetí a ratifikace Haagské úmluvy má členský stát povinnost založit či určit ústřední orgán, aby mohl plně napomáhat plnění cílů, které mu Haagská úmluva ukládá. Ústřední orgán musí být k efektivnímu plnění svých úkolů a povinností nadán oprávněními a musí mít rovněž dostatečné zázemí a personální obsazení úřadu. Hlavní úkoly ústředních orgánů můžeme rozdělit do dvou skupin, a to podle toho, zda:

1. ústřední orgán vystupuje jako dožadující orgán či orgán dožadovaný, či
2. ústřední orgán vystupuje v roli preventivní.³⁵

1.5.1 Úkoly ústředních orgánů

Vymezení povinností a úkolů ústředních orgánů nalezneme v čl. 7 Haagské úmluvy. Hlavním úkolem, který vyplývá z celkové koncepce Haagské úmluvy, je zabezpečení a zprostředkování bezodkladného návratu dítěte do místa jeho obvyklého bydliště. V čl. 2 Haagské úmluvy je zdůrazněna zásada rychlosti, která by měla být naplňována při všech činnostech ústředních orgánů a je upravena i v jiných částech Haagské úmluvy. Ústřední orgány mají zajistit úspěšné zahájení řízení a jeho skončení v co nejkratší možné době, jelikož: „*Mezinárodní únos dítěte do země odlišné od místa jeho obvyklého bydliště, kde má dítě zázemí a je zde zvyklé pobývat, pro dítě mnohdy znamená trauma, nepřiměřený stres. Ústřední orgány proto mají povinnost přijmout taková předběžná opatření (popř. zajistit jejich přijetí), která vznikou další újmy dítěti a osobě poškozené únosem zabrání či ji zmírní. Na tomto místě mají Ústřední orgány širokou možnost spolupráce s vnitrostátními orgány péče o děti, neziskovými organizacemi specializujícími se na pomoc dětem v krizových situacích apod.*“³⁶ Důležitým prvkem ke spolupráci a předcházení vzniku možných překážek či nedorozumění je komunikace mezi ústředními orgány ohledně provádění Haagské úmluvy na jejich území. Jedná se o každodenní komunikaci při řešení případů, informace jsou shromažďovány a publikovány na webových stránkách Haagské konference.

Druhou, neméně důležitou oblast činnosti ústředních orgánů, tvoří preventivní neboli osvětová činnost. Účelem ústředních orgánů není pouze napravení protiprávního stavu, který nastal v souvislosti s přemístěním či zadržením dítěte, ale také preventivní působení a předcházení těmto nežádoucím situacím. S žádostí o pomoc se na ústřední orgány mohou obracet i osoby, kterým hrozí potenciální riziko, že bude zasaženo do jejich práva péče o dítě

³⁵ JANOČKOVÁ, Michaela. Postavení ústředního orgánu dle úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. *Právní fórum*. 2009, roč. 6, č. 8, s. 335.

³⁶ Tamtéž.

mezinárodním únosem dítěte. Haagská úmluva cílí na smírné vyřešení vzniklého konfliktu mezi rodiči, preferována je dohoda rodičů, která v mnohých státech vyžaduje schválení soudem či příslušným orgánem státu. Klíčový princip Haagské úmluvy, který by měl být vždy hlavním hlediskem i při smírném řešení sporu, je zájem dítěte. Soudy či příslušné orgány proto musí i případnou dohodu rodičů posuzovat s ohledem na nejlepší zájem dítěte.³⁷

³⁷ Tamtéž.

2 Základní zásady ovládající řízení o navrácení dítěte

V této kapitole budou rozebrány jednotlivé principy ovládající řízení o navrácení dítěte. Jedná se o právními předpisy používané pojmy, které mají vliv na řízení jako celek a vyskytují se v jeho jednotlivých částech a různou měrou řízení ovlivňují. Vymezení jednotlivých zásad nalezneme v různých právních předpisech. Mnohdy ovšem dochází k situaci, kdy daný pramen právní úpravy konkrétní zásadu používá, ale nedefinuje ji. K definici jednotlivých zásad potom dochází prostřednictvím judikatury a odborné literatury, což se jeví jako vhodné, protože každý případ je individuální a jiný, a pokud by nám prameny právní úpravy poskytovaly jasný výklad zásady, nebylo by to praktické.

Neshodami rodičů často trpí právě dítě, které se ocitá bez možnosti volby uprostřed konfliktu dvou osob jemu blízkých, ke kterým vzhlíží a respektuje je. Oba rodiče by měli být dítěti vhodným vzorem a snažit se nastalé životní situace a konflikty řešit smírným způsobem, tak aby byla co nejvíce šetřena osobnost dítěte. Dítě nelze považovat za svůj majetek a osobovat si vůči němu „vlastnická práva“, jedná se o živou bytost, která má city a vnímá okolní svět a oba rodiče by se měli podílet na jeho výchově a nelze jednoho z jeho rodičovské odpovědnosti svévolně vylučovat.³⁸

Zajímavý pohled na osobu dítěte poskytuje doc. Radvanová, kdy nelze na dítě nahlížet jako na objekt výkonu péče. „Dítě je vždy plnoprávným subjektem konkrétního právního vztahu; pokud zejména pro svůj nízký věk není schopno svá práva a povinnosti posoudit a uplatnit, musí tak učinit ten, který je v konkrétním případě jeho zákonným zástupcem (rodiče, poručník, opatrovník). Takový zástupce je vždy povinen působit výlučně tak, aby chránil nejvyšší zájem dítěte a zabezpečil jeho prospěch.“³⁹ S výše uvedeným názorem doc. Radvanové se ztotožňuji, neboť mnohdy v rodičovských konfliktech dle mého názoru dochází k tomu, že rodiče ve vyhrocených situacích opomíjí zájmy dítěte a upřednostňují své vlastní zájmy. Rodiče v těchto situacích jednájí impulzivně a neuvědomují si, že svými činy mohou dítěti ublížit.

2.1 Nejlepší zájem dítěte

Definici této zásady neposkytuje Haagská úmluva, ani Úmluva o právech dítěte, přestože jej používá a její výklad je tak ponechán rozhodovací praxi. Jedná se totiž o abstraktní a nehmatatelný právní pojem, jehož neurčitost spočívá v tom, že je nutné jej v jednotlivém

³⁸ BRZOBOHATÝ, Robin, Martina CIRBUSOVÁ a Romana ROGALEWICZOVÁ. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte: metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015. 85 s.

³⁹ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, 17 s.

případě posuzovat individuálně s ohledem na danou situaci a osobu dítěte. Zájem dítěte se nemusí plně shodovat se zájmem rodičů.

Obě výše zmíněné úmluvy stanovují, že zájem dítěte by měl být hlavním hlediskem při jakékoli činnosti, která se dotýká dětí, které mohou být uskutečňovány veřejnými či soukromými zařízeními sociální péče, soudy nebo jinými orgány. V preambuli Haagské úmluvy je vyzdvížena povinnost chránit dítě před negativními účinky jejich přemístění, které může mít škodlivé následky pro dítě.⁴⁰ V čl. 13 Haagské úmluvy jsou upraveny důvody, kdy může orgán, který o navrácení rozhoduje, odmítnout nařídít jeho návrat z obavy, že existuje vážné nebezpečí, že by dítě mohlo být po návratu vystaveno fyzické nebo duševní újmě nebo by se jinak dostalo do nesnesitelné situace. Při hodnocení těchto okolností pro nenavrácení, musí rozhodující orgán přihlížet k informacím týkajícím se sociálního postavení dítěte, které mu poskytly spolupracující orgány.⁴¹

Výklad Haagské úmluvy musí být v souladu s Úmluvou o právech dítěte, tento závěr plyne rovněž z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „*ESLP*“) např. případ Nuutinen proti Finsku 2000 (no. 32842/96, ECHR 2000-VIII), případ Sylvestr proti Rakousku 2005 (nos. 36812/97 and 40104/98). Z těchto případů vyplývá, že nelze nahlížet na Haagskou úmluvu jako na dokument, který zakládá absolutní právo na návrat dítěte, které bylo uneseno, ale je důležité posuzovat, zda navrácení je v nejlepším zájmu dítěte a klade důraz na jeho blaho.⁴² Ve věci Nuutinen proti Finsku *ESLP* zdůrazňuje; „...*že stát může ve fázi vykonávání přezkoumat, zda vydané rozhodnutí je stále v nejlepším zájmu dítěte a přezkoum toho, zda návrat dítěte znamená vážné riziko újmy ve smyslu čl. 13 Haagské úmluvy není v této fázi vyloučen.*“⁴³

Vnitrostátní právní úprava používá pojem zájem dítěte v rámci úpravy rodinného práva v občanském zákoníku. Konkrétně se jedná o úpravu rozvodu manželství, určování rodičovství a osvojení. Výklad pojmu nenalezneme ani ve vnitrostátní úpravě, souhlasím s názorem prezentovaným v odborných publikacích, že každý případ je jedinečný a ke každému dítěti je potřeba přistupovat individuálně, liší se svou povahou, osobností a nelze vytvořit příliš obecnou či příliš konkrétní definici, která by se těžko přizpůsobovala dané situaci. Zavedení striktní definice by limitovalo rozhodování státních orgánů a mohlo by přinést více škody jak užítku.⁴⁴

⁴⁰ VESELÁ, Radomíra, HURBIŠ, František. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí*. 1. vydání. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2008. 35 s.

⁴¹ zákon č 34/1998 Sb., Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

⁴² Nuutinen proti Finsku 2000 (no. 32842/96, ECHR 2000-VIII)

⁴³ VESELÁ, Radomíra, HURBIŠ, František. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí*. 1. vydání. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2008. 37 s.

⁴⁴ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 19.

2.2 Blaho dítěte a jeho vlastní názor

Pojmy blaho dítěte a nejlepší zájem dítěte jsou téměř totožné a sama Úmluva o právech dítěte mezi nimi nečiní rozdíl, nicméně lze blaho dítěte považovat za pojem širší a nadřazený.⁴⁵ Důležitost blaha dítěte nalezneme v čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, kde je kladen důraz na zájem dítěte při jakékoli činnosti, která se jich dotýká, ale zároveň je ukládáno všem státům úmluvy zajistit dětem takovou péči, jaká je nezbytná pro jejich blaho, přičemž zohledňují práva a povinnosti jejich rodičů, zákonných zástupců nebo jiných osob za ně právně odpovědných, a činí pro to všechna potřebná opatření.⁴⁶ Blaho dítěte je nadřazeno zájmu na jeho navrácení do místa obvyklého bydliště, orgány jsou povinny zkoumat, z jakého prostředí bylo dítě přemístěním odebráno, kam a za jakých okolností má být poté navráceno.⁴⁷

Princip blaha nelze právem vynutit, orgány zjišťují, v jakých podmínkách se dítě nachází, zda jsou mu poskytovány záruky na jeho právo na příznivý vývoj a je v jeho zájmu je v těchto podmínkách ponechat. Naplnění principu blaha dítěte nelze dosáhnout bez splnění povinností jako je přihlížení k jeho vlastnímu názoru a respektování jeho práva na sebeurčení.⁴⁸

V rámci rodinných vztahů a rozporů má být vždy zjištěn názor dítěte, které je schopno jej zformovat a sdělit jej. Během formování vlastního názoru by dítě nemělo být ovlivňováno ať už ze strany matky či otce, měla by mu být ponechána možnost nestranně zhodnotit situaci a vytvořit si názor, který je pak schopné sdělit ostatním orgánům. Orgány rozhodující o navrácení dítěte mohou odmítnout nařídít návrat, pokud dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům. Tato povinnost byla mnohdy opomíjena, protože rozhodující orgány celé řízení o navrácení chápaly pouze ve smyslu formálního zjištění skutečností uvedených v čl. 3 a 12 Haagské úmluvy.⁴⁹ Čl. 3 nabízí definici samotného protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte a čl. 13 upravuje výjimky u kterých není orgán povinen nařídít navrácení dítěte.⁵⁰

V české právní úpravě se má za to, že dítě starší dvanácti let je schopné přijmout určitou informaci a vytvořit si o ní vlastní názor a tento sdělit. Soudy by rovněž měly věnovat názoru dítěte patřičnou pozornost a dohlížet na to, aby názor dítěte nebyl nikým ovlivňován.⁵¹ Tento postoj nelze uplatňovat vždy, jelikož nelze přihlížet k jeho osobnímu názoru či souhlasu, pokud

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁷ VESELÁ, Radomíra, HURBIŠ, František. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí*. 1. vydání. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2008. 37 s.

⁴⁸ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 19

⁴⁹ VESELÁ, Radomíra, HURBIŠ, František. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí*. 1. vydání. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2008. 35 s.

⁵⁰ zákon č. 34/1998 Sb., Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁵¹ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

by to bylo v zásadním rozporu s jeho zájmy anebo by dítě nedokázalo pochopit k jakým důsledkům by jeho jednání mohlo vést.⁵²

Respektování zásad ovládající řízení považuji za důležité, rovněž i nahlížení na různé formy jejich výkladu a neustálou potřebu pružně reagovat na jednotlivé odlišnosti konkrétních případů. To ovšem neznamená svévolnost výkladu, vždy je nutné dané zásady vyložit v rozmezí mantinelů, které byly stanoveny obecně pro všechny případy.

⁵² RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s 20.

3 Řízení o navrácení dítěte podle pramenů mezinárodního práva a práva EU

V rámci této kapitoly se budu zabývat rozbohem řízení o navrácení dítěte podle jednotlivých pramenů právní úpravy. Jako první se zaměřím na úpravu řízení o navrácení dítěte podle Haagské úmluvy, která byla přijata v rámci Haagské konference a v současnosti k ní přistoupilo již 98 států.⁵³ Dále se zaměřím na právní úpravu řízení podle Nařízení Brusel II bis, k jehož aplikaci dochází v rámci EU a před Haagskou úmluvou má Nařízení Brusel II bis aplikační přednost. V poslední části této kapitoly se budu věnovat rozboru nejznámějších případů řízení o navrácení dítěte a jejich analýze. Cílem bude poukázat na rozdílnost řízení podle jednotlivých pramenů a jejich specifika.

3.1 Řízení o navrácení dítěte podle Haagské úmluvy

Úpravě návratového řízení je věnována celá kapitola Haagské úmluvy. Návratové řízení nalezneme v kapitole III. v člancích 8 až 20.

3.1.1 Průběh řízení

Čl. 8 vymezuje subjekty, kteří jsou oprávněni k zahájení řízení o navrácení dítěte. Radí se mezi ně osoba, instituce nebo jiný orgán, který musí tvrdit, že dítě bylo přemístěno či zadrženo jednáním porušujícím právo péče o dítě. Žádat o zahájení návratové řízení může aktivně legitimovaný subjekt prostřednictvím ústředního orgánu obvyklého bydliště dítěte, nebo ústřední orgán kteréhokoli jiného smluvního státu. Výše zmíněný postup je pouze navrhaným postupem podle Haagské úmluvy, která potom v čl. 29 poukazuje i na možnost obrátit se přímo k soudnímu nebo správnímu orgánu smluvního státu. Haagská úmluva v tomto směru neomezuje navrhovatele a tomu je dána možnost volby, kterou cestu si zvolí.⁵⁴ Dále čl. 8 stanovuje náležitosti, které návrh musí obsahovat, kdy navrhovatel musí uvést totožnosti o své osobě, dítěti a osobě, o které tvrdí, že dítě přemístila nebo zadržela, datum narození dítěte, důvody, na kterých staví svůj návrh na vrácení dítěte a rovněž veškeré dostupné údaje o pobytu dítěte, totožnosti osoby, u které se dítě pravděpodobně nachází. A v neposlední řadě může navrhovatel připojit nebo doplnit rozhodnutí vztahující se k věci, dohody či jakýkoli jiný dokument, který se k dané věci vztahuje.

⁵³ <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/publications1/?dtid=42&cid=24>

⁵⁴ NOVOTNÁ, Věra. Jak správně aplikovat Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí? *Právo a rodina*, 2007, č. 9, s. 7.

Jakmile ústřední orgán obdrží výše zmíněný návrh a pokud se domnívá, že dítě se nachází v jiném smluvní státě, předá přímo a bezodkladně podle čl. 9 návrh ústřednímu orgánu tohoto smluvního státu. Následuje podle čl. 10 součinnost ústředního orgánu státu, ve kterém se dítě nachází, který učiní veškeré potřebné kroky, aby došlo k dobrovolnému navrácení dítěte. V čl. 11 je vyzdvížena stěžejní zásada celého řízení, a to zásada rychlosti, kde je stanoveno, že soudní nebo správní orgány smluvních států jednají urychleně a je určena lhůta šesti týdnů pro vydání rozhodnutí. Důvodem pro požadavek rychlosti celého řízení je minimalizace negativních dopadů na dítě, k návratu dítěte do místa jeho obvyklého bydliště má proto dojít urychleně, než si zvykne na prostředí, do kterého bylo protiprávně přemístěno a poté by docházelo jeho návratem k dalším negativním vlivům na psychiku dítěte a jeho traumatizaci. Pokud ústřední orgán neučiní rozhodnutí ve lhůtě, musí návrhovateli nebo ústřednímu orgánu dožádaného státu odůvodnit nastalé průtahy v řízení.⁵⁵ V minulých letech nebyla aplikace Haagské úmluvy a rychlost řízení na takové úrovni jako dnes, docházelo ke značným průtahům v řízení (např. případ dětí Fiordalisi). V návaznosti na to podniklo Ministerstvo spravedlnosti (dále jen „MS“) České republiky kroky, které měly zlepšit aplikaci a rozhodování těchto případů. Za tímto účelem byla zřízena pracovní skupina, která prováděla analýzu problému a vypracovala návrhy na zlepšení. Pro laickou veřejnost byly vytvořeny letáky a brožury, které jsou ke stažení na stránkách MS, jelikož je důležité, aby i veřejnost měla určité právní povědomí o této problematice a aby byla schopna se v této situaci účinně bránit a znala své možnosti. Pro odbornou veřejnost byly pořádány semináře a mezinárodní konference. Tyto výše zmíněné kroky vedly k novelám a legislativním změnám týkajících se problematiky mezinárodních únosů.⁵⁶

Důležitost zásady rychlosti řízení nalezneme i v čl. 12 Haagské úmluvy, kdy, pokud od protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte v den zahájení řízení uplynulo období kratší než jeden rok, má orgán nařídit bezodkladné navrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště. V řízení bude potřeba dokazovat stupeň sžití a začlenění dítěte do nového prostředí, pokud by uplynula lhůta delší než jeden rok a neprokázalo by se, že se dítě s prostředním sžilo rozhodující orgán rovněž nařídí navrácení dítěte.⁵⁷

3.1.2 Odepření navrácení dítěte

Haagská úmluva ve svých člancích upravuje i důvody pro nenařízení navrácení dítěte. Tyto důvody najdeme vymezené v čl. 13 Haagské úmluvy, kde je stanoveno, že orgán dožádaného

⁵⁵ VESELÁ, Radomíra, HURBIŠ, František. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí*. 1. vydání. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2008. 33 s.

⁵⁶ Tamtéž 34 s.

⁵⁷ čl. 12 Haagské úmluvy

státu není povinen nařít navracení dítěte, jestli osoba, instituce nebo jiný orgán, který nesouhlasí s navracení dítěte prokáže, že;

- a) osoba, instituce nebo jiný orgán, který měl pečovat o dítě, ve skutečnosti nevykonával právo péče o dítě v době přemístění nebo zadržení nebo souhlasil či později se smířil s přemístěním nebo zadržením, nebo
- b) je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace.⁵⁸

Dalším důvodem pro odepření navracení dítěte je také situace, kdy rozhodující orgán zjistí, že dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům.

Ze statistik vyplývá, že k aplikaci čl. 13 Haagské úmluvy k odepření navracení dítěte z nebezpečí újmy dítěte dochází ve 21 % případů. Ve zbývajících případech dojde k nařízení navracení dítěte soudem a v 9 % se dítě vrací na základě souhlasu rodičů. Průměrně řízení o navracení dítěte trvá čtyři měsíce, ale v případech, kdy dochází k uplatnění důvodů odepření navracení může lhůta činit až sedm měsíců.⁵⁹ Na webových stránkách Haagské konference je k dispozici databáze judikatury, kde je aktuálně evidováno 625 rozhodnutí vztahující se k čl. 13 písm. b).⁶⁰ V rámci EU jsou problematické únosy do Španělska, Francie a Irska, mimo signatářské země Haagské úmluvy do Egypta, Indie a Pákistánu.⁶¹

Situace okolo navracení, případného nenavracení dítěte bývá o to složitější u dětí, které jsou z důvodu nízkého věku závislé na matce a jeho odloučení od matky by mohlo způsobit duševní újmu. Ukázkovým případem může být rozhodnutí Okresního soudu Praha-západ ze dne 23. května 2005⁶², kde bylo v právní větě uvedeno zdůvodnění pro aplikaci čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy a nenavracení tak dítěte do místa jeho obvyklého bydliště, přestože v den zahájení řízení uplynulo od protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte období kratší jednoho roku. Bylo vysloveno, že soud není povinen rozhodnout o navracení dítěte „*došlo-li by tím k jeho vystavení duševní újmě v důsledku odloučení od matky, brozbě vzniku celkového opoždění psychomotorického vývoje, ztrátě dříve naučených dovedností a návyků, poruchám řečového vývoje, zhoršení tělesného stavu i zvýšení*

⁵⁸ čl. 13 Haagské úmluvy

⁵⁹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Když rodič unese vlastní dítě. *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 2008, s. 92.

⁶⁰ údaje uváděny k datu 15. října 2018, srov. <<https://www.incadat.com/en/search?search%5Bkeyword%5D=&search%5Byear%5D%5Bfrom%5D=&search%5Byear%5D%5Bto%5D=&search%5Barticles%5D%5B%5D=Article+13%281%29+b%29&search%5BresultsPerPage%5D=10&search%5Bsorting%5D=relevance>>

⁶¹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Když rodič unese vlastní dítě. *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 2008, s. 92.

⁶² č.j. Nc 76/2004-20

*nemocnosti nezletilého.*⁶³“ V citovaném rozhodnutí byl podán návrh na navrácení dítěte (nezletilého George, ve věku pětadvaceti měsíců) do místa jeho obvyklého bydliště, které se nacházelo ve státě Kalifornie, v USA. Nezletilý George se narodil české matce a americkému otci, kdy rodiče spolu žili a pečovali o nezletilého v USA. Matka poté odjela do České republiky bez souhlasu otce a ten se posléze domáhal navrácení nezletilého George do místa jeho obvyklého bydliště, tedy zpět do státu Kalifornie. Soud své rozhodnutí postavil na odborném vyjádření dětské psychologičky, která stanovila, že s ohledem na raný psychický vývoj dítěte je pro něj důležitý kontakt s matkou jako s primární osobou a jeho odtržení od matky by mohlo ohrozit jeho příznivý vývoj a působit jako překážka v budoucím vývoji. Odnětí dítěte v tak nízkém věku od matky je z pohledu psychologie na místě v případech, kdy sama matka ohrožuje vývoj dítěte (např. týrání, zanedbávání nebo zneužívání dítěte). Dítě v batolecím věku je závislé na matce a její péči. Soud se při rozhodování o nenavrácení dítěte opíral o tvrzení psychologičky, podle které je dítě v batolecím věku na kontaktu s matkou vysoce závislé a ztráta tohoto vztahu by mohla způsobit vážné trauma, které mnohdy může mít celoživotní následky, zvláště pokud není kompenzována jinými osobami, které dítě zná a důvěřuje jim.⁶⁴

Důvody pro odepření navrácení dítěte jsou stanoveny tak, aby v jednotlivých případech dávaly rozhodujícím orgánům možnost vlastního uvážení a neměly by být svévolně užívány. Aplikace čl. 13 Haagské úmluvy způsobuje největší výkladové problémy nejen mezi českými soudy, ale i mezi smluvními státy. Na konferencích bývá zdůrazňována důležitost pravidla restriktivního výkladu těchto výjimek k odepření navrácení dítěte v čl. 13 Haagské úmluvy.⁶⁵ Pravidlo restriktivního výkladu obsahuje i sama důvodová zpráva k Haagské úmluvě.⁶⁶

3.2 Řízení o navrácení dítěte podle Nařízení Brusel II bis

Obsahem této kapitoly bude vymezení průběhu řízení o navrácení dítěte podle Nařízení Brusel II bis a rozebrání vztahu mezi Haagskou úmluvou a Nařízením. Dále bude v kapitole pojednáno o zvláštních postupech v případech odepření navrácení dítěte, které jsou stanoveny Nařízením Brusel II bis.

Nařízení je sekundárním aktem EU, které bylo přijato dne 27. listopadu 2003 a účinnosti nabylo v plném rozsahu dne 1. března 2005. Zabývá se úpravou příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Nařízení Brusel II bis

⁶³ SCHULMANN, František. Kdy soud (např.) nenařídí návrat nezletilého dítěte přemístěného jedním z rodičů do ciziny. *Bulletin advokacie*, 2006, roč. 17, s. 42.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ BAKEŠ, Milan, VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. Mezinárodní únosy dětí. In WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (ed). *Pocita Senté Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 27.

⁶⁶ PÉREZ-VERA, Elisa. *Explanatory report* [online]. Madrid: Hague conference on Private international law, 1981 [cit. 16. října 2018]. Dostupné na <<http://www.hcch.net/upload/expl28.pdf>>.

je závazné pro členské země EU a má aplikační přednost vůči vnitrostátnímu právu.⁶⁷ Nicméně Nařízení Brusel II bis značně vychází z Haagské úmluvy, a ta je i při aplikaci Nařízení hlavním nástrojem upravující problematiku mezinárodních únosů dětí.⁶⁸

V čl. 60 Nařízení Brusel II bis je výslovně upraven vztah Haagské úmluvy a Nařízení, kde je stanoveno, že v případech, kdy je daná materie obsažena v obou předpisech, tak má přednost Nařízení, i když Haagská úmluva je nadále hlavním právním předpisem upravující problematiku mezinárodních únosů dětí.⁶⁹ Použití Nařízení Brusel II bis je podmíněno tím, že jak stát obvyklého bydliště dítěte, tak i dožádaný stát jsou členskými zeměmi EU.⁷⁰

3.2.1 Průběh řízení

V úvodním článku Nařízení Brusel II bis v části věnující se navrácení dítěte je stanoveno, že v případě podání návrhu na navrácení dítěte podle Haagské úmluvy s cílem dosažení jeho navrácení do místa obvyklého bydliště, bude v řízení postupováno podle čl. 11 odst. 2 až 5 Nařízení. Podmínkou této aplikace je členství obou států v EU, tedy jak stát místa obvyklého bydliště, tak stát do kterého bylo dítě neoprávněně odebráno či ve kterém bylo zadrženo.

Během řízení se dítěti umožní vyjádřit svůj názor a může být vyslechnuto, pokud se to nejeví jako nevhodné z důvodu jeho nízkého věku či stupni jeho vyspělosti.⁷¹ Důležitost rychlosti řízení je stanovena i v Nařízení, ve kterém je rovněž stanovena lhůta pro vydání rozhodnutí, tj. do šesti týdnů od podání žádosti. Soud má v řízení jednat rychle a využívá k tomu nejrychlejší postupy, které mu jsou podle vnitrostátního práva umožněny. Na základě obou mezinárodních pramenů jsou řízení vedena s cílem obnovit stav, který panoval před protiprávním přemístěním nebo zadržením dítěte.

3.2.2 Odepření navrácení dítěte

Důvody odepření navrácení dítěte jsou uvedeny v čl. 13 Haagské úmluvy a Nařízení je nijak neupravuje ani nerozšiřuje nad rámec úpravy v Haagské úmluvě. Přesto řízení podle Nařízení vykazuje jisté odchylky v případě rozhodnutí o nenavrácení dítěte, kdy musí soud zaslat opis rozhodnutí a souvisejících dokumentů příslušnému soudu nebo ústřednímu orgánu členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště před neoprávněným zadržením či přemístěním.

⁶⁷ Nařízení Brusel II bis

⁶⁸ *Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2016, echr.coe.int, s. 86 [cit. dne 08. listopadu 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_CES.pdf>.

⁶⁹ čl. 60 Nařízení Brusel II bis

⁷⁰ čl. 10, 11, 42, 60 Nařízení Brusel II bis

⁷¹ čl. 11 odst. 2 Nařízení Brusel II bis

V rámci urychlení celého řízení je potřeba, aby soud uvedené písemnosti obdržel do jednoho měsíce ode dne rozhodnutí o nenavrácení dítěte.

Na základě těchto obdržených dokumentů musí soud nebo ústřední orgán oznámit tyto získané informace stranám a vyzvat je, aby do tří měsíců doručily svá podání soudu ve věci práva péče o dítě. Pokud soud v uvedené lhůtě neobdrží žádné podání věc uzavře, ale pokud podání obdrží, o věci rozhodne. V této situaci zde tedy budou dvě rozhodnutí, zamítavé rozhodnutí o nenavrácení z důvodu aplikace výjimek v čl. 13 Haagské úmluvy v souvislosti s Nařízením a nové rozhodnutí podle čl. 11 odst. 8 Nařízení. Tímto je každé další rozhodnutí, kterým je nařízeno navrácení dítěte, vykonatelné v souladu s oddílem 4 kapitoly III Nařízení Brusel II bis.⁷²

Výše uvedená odlišnost v postupu podle Nařízení oproti Haagské úmluvě je výsledkem aplikační přednosti Nařízení mezi členskými státy a významu existence Nařízení. Oba druhy řízení spojuje jedno a tím je zásada rychlosti, kdy v těchto řízeních má být postupováno s největším urychlením a rozhodnutí musí být vydáno do šesti týdnů od podání návrhu na navrácení.⁷³

3.3 Případy mezinárodních únosů

Tato kapitola bude věnována přiblížení nejznámějších kauz ve věcech mezinárodních únosů dětí. Zaměřím se na případ dětí Lardisových, které byly protiprávně přemístěny do UAE a případ Karolíny Daoudové, kterým se zabýval Ústavní soud České republiky. Jako poslední uvedu případ Adriana Santany, ve kterém Nejvyšší soud zvrátil rozhodnutí obecných soudů a zlegalizoval tak mezinárodní únos, kterého se dopustila jeho matka.⁷⁴

K protiprávnímu přemístění dětí Andriase a Ellady Lardisových (ve věku dvou a pěti let) došlo v roce 2007, kdy únoscem byl jejich otec kyperského původu Řek Savvas Andreas Lardis. Děti si jejich otec vyzvedl dne 10. srpna 2007, vycestoval s nimi z České republiky a odmítal je vydat. Situace se jeví jako problematická z toho důvodu, že děti byly protiprávně přemístěny otcem do UAE, které nejsou signatářem Haagské úmluvy a ani Česká republika nemá se UAE mezinárodní smlouvu, která by problematiku mezinárodních únosů řešila. Do případu se vložilo ministerstvo a církev, ovšem bezvýsledně. Děti se nacházejí nadále s otcem ve UAE a jejich matka Monika Bednářová o ně bezvýsledně bojuje.⁷⁵ Obě děti jsou vedeny v databázi

⁷² *Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2016, echr.coe.int, s. 87 [cit. dne 08. 11. 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_CES.pdf>.

⁷³ čl. 11 odst. 3 Nařízení Brusel II bis, čl. 11 Haagské úmluvy

⁷⁴ VESELÁ, Radomíra, HURBIŠ, František. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí*. 1. vydání. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2008. 44 s.

⁷⁵ Tamtéž 46 s.

pohřešovaných osob Interpolu (International Criminal Police Organization).⁷⁶ Jejich matka Monika Bednářová je od dne únosu, tedy 10. srpna 2007 neviděla a nemá informace o jejich pobytu, prostřednictvím sociální sítě Facebook na své stránce „Missing: Ellada & Andreas Lardis“ se snaží šířit informace o jejím případu a stále doufá, že s dětmi znovu shledá.

Případ Karolíny Daoudové začal v roce 1999, kdy došlo k jejímu protiprávnímu přemístění do České republiky její matkou Dagmar Daoudovou z Izraele, kde žila se svým manželem a otcem Karolíny Marvanem Daoudou. Stěžovatelka (matka dítěte) napadla ústavní stížností předcházející rozsudky okresního a krajského soudu, kterými bylo rozhodnuto, že došlo k naplnění čl. 3 Haagské úmluvy a byl nařízen návrat nezletilé dcery do místa obvyklého bydliště (do Izraele). V případě byly vypracovány odborné posudky na základě, kterých bylo konstatováno, že návrat po tak dlouhé době, kdy mělo dítě prostor se s novým prostředím plně sžít, by dítěti způsobil závažnou psychickou újmu. Obecným soudům bylo opatrovníkem nezletilé vytčeno pochybení v tom, že neprovedly výslech nezletilé a odepřely jí tím tak její právo být vyslyšena a vyjádřit svůj názor. Z odůvodnění rozsudku krajského soudu vyplývalo, že otec nezletilé se posléze s pobytem nezletilé dcery na území České republiky smířil, čemuž nasvědčovalo i jím zahájené řízení o úpravě styku s nezletilou po rozvodu manželství. Na základě znaleckého posudku Ústavní soud konstatoval, že nezletilá je na úrovni vyspělého dítěte středního školního věku a mělo dojít k jejímu výslechu, neboť byla schopna formovat své vlastní názory a vyjádřit je. Ústavní soud svým rozhodnutím obě rozhodnutí obecných soudů (Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou a Krajského soudu v Hradci Králové zrušil).⁷⁷ Obecné soudy v tomto případě dle mého názoru nezohlednily plně zásadu nejlepšího zájmu dítěte, když nezletilé Karolíně nebylo umožněno vyjádřit svůj názor na věc a vyslovit, zda s navrácením souhlasí či ne. Nepřiměřená délka řízení rovněž negativně přispěla k naplnění důvodů pro nenavrácení dítěte z obavy hrozící psychické újmy dítěte.

Případ nezletilého chlapce Adriana Santany začal dne 09. srpna 2005, kdy se jeho matka Veronika Horváthová dopustila mezinárodního únosu dítěte, když se svým synem odjela z Kalifornie (USA) do České republiky bez souhlasu jeho otce, a tím porušila právo společné péče o jejich syna. Matka argumentovala tím, že v rodině docházelo k domácím násilím ze strany otce dítěte a rozhodla se na doporučení ambasády řešit situaci útekem do svého domovského státu. Obecné soudy nařídily matce návrat do USA se synem, která však uloženou povinnost nesplnila a případ se dostal k Nejvyššímu soudu České republiky. Nejvyšší soud celou věc rozhodl tak, že rozhodnutí obecných soudů zrušil. K protiprávnímu přemístění dítěte, který byl tehdy v kojeneckém věku došlo v roce 2005 a rozhodnutí Nejvyššího soudu bylo vydáno až

⁷⁶ <https://www.interpol.int/notice/search/missing>

⁷⁷ nález Ústavního soudu ze dne 07. prosince 2000, sp. zn. III. ÚS 440/2000, body I. – III.

v roce 2007.⁷⁸ Řízení o navrácení tedy trvalo téměř dva roky, což považuji za nepřiměřenou délku řízení a nerespektování zásady rychlosti. Nejvyšší soud v řízení o dovolání vycházel z odborných vyjádření a znaleckých posudků a usoudil, že s ohledem na dobu, kterou již chlapec strávil mimo místo svého obvyklého bydliště, by mu návrat do USA mohl závažně ublížit a poznamenat jej po psychické stránce. Nejvyšší soud rovněž obecným soudům vytýkal nedostatečné zjištění sociálního postavení dítěte v souladu s čl. 13 Haagské úmluvy. Obecné soudy měly celkově zhodnotit sociální postavení dítěte, kterým se rozumí: „*celkové sociální poměry dítěte v obvyklém bydlišti, do nichž by se dítě navracelo, tedy zejména to, které osoby (instituce), a jakým způsobem by zajišťovaly péči o dítě, jeho výchovu a výživu, ale též to, jaké jsou vzájemné vztahy a vazby těchto osob a dítěte, případně širší rodiny.*“⁷⁹ Dané rozhodnutí Nejvyššího soudu ospravedlnilo mezinárodní únos, kterého se dopustila matka dítěte a v tomto případě lze sledovat negativní následky související se způsobenými průtahy v řízení, mající za výsledek nemožnost navrácení dítěte do místa původního bydliště z obavy, že by bylo vystaveno závažné psychické újmě.

Výše zmíněné případy se liší ve svém výsledku, nicméně ale všechny zdůrazňují důležitost komunikace mezi oběma rodiči a snahu dosáhnout při řešení konfliktu dohody, neboť právě tyto řízení a stresující situace okolo mezinárodního únosu dítěte, mohou mít na psychiku nezletilého negativní dopad a poznamenat jej tak na celý život. Celé řízení o navrácení dítěte by mělo probíhat s největším urychlením, aby došlo k obnovení původního stavu a rozhodující orgán mohl dostát závazkům plynoucím z Haagské úmluvy.

⁷⁸ VESELÁ, Radomíra, HURBIŠ, František. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí*. 1. vydání. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2008. 44 s.

⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. června 2007, sp. zn. 30 Cdo 474/2007

4 Řízení o navrácení dítěte podle české právní úpravy

Řízení o navrácení dítěte je upraveno zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“) ve zvláštní části, hlavy páté upravující řízení ve věcech rodiněprávních. Problematice je věnován samostatný pododdíl v části upravující oblast péče soudu o nezletilé v § 478 – 491 ZŘS.

V rámci této kapitoly bude přiblížena česká právní úprava řízení o navrácení dítěte a zhodnocení jejího vývoje od roku 2008, kdy došlo k jejímu zakotvení v českém právním řádu. Novelou zákona byl do hlavy páté části třetí zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“) vložen nový typ řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí.⁸⁰ Hlavním důvodem pro přijetí novely byla potřeba urychlit a zefektivnit řízení s ohledem na zájmy nezletilého dítěte. Před zakotvením novely totiž docházelo ke značným průtahům v řízení, které byly způsobovány obstrukcemi a využíváním dostupných opravných prostředků jednou ze stran řízení.⁸¹ Zmíněná novela byla výrazně ovlivněna případem dětí Fiordalisi, které byly navraceny do místa obvyklého bydliště až po 4 letech, přičemž celý případ byl silně medializován a výkon rozhodnutí probíhal za přítomnosti televizních štábů. Problémem kauzy dětí Fiordalisi byly značné průtahy v řízení, kdy soudy sice rozhodly již po roce řízení, ale účastníci využili mimořádných opravných prostředků, kterými délku řízení značně prodloužili.⁸² Dále bude v této kapitole rozebrán průběh řízení a jeho jednotlivé instituty.

4.1 Povaha řízení a průběh řízení

4.1.1 Povaha řízení

Před přijetím výše zmíněné novely nebyla problematika v rámci vnitrostátní právní úpravy nijak řešena, což mělo za následek neefektivitu řízení a zdouhavý průběh. Primárně byla nejasná povaha nově zavedeného řízení. Postoj k novému řízení v důvodové zprávě byl takový, že se jedná o řízení, které zahrnuje jak prvky řízení sporného, tak i prvky řízení nesporného, a nakonec bylo řízení důvodovou zprávou označeno za řízení sporné. Důvodová zpráva opírá své závěry o povaze sporného řízení o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2006, sp. zn. 30 Cdo

⁸⁰ Novela byla přijata zákonem č. 295/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, s účinností od 1. října 2008.

⁸¹ GLOGAROVÁ, Jana, NOSKOVÁ, Radka. Mezinárodní únosy dětí po novele občanského soudního řádu. *Právní fórum*, 2009, roč. 6, č. 5, s. 189 – 195.

⁸² ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Řízení ve věcech rodiněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, 270 s.

1931/2006.⁸³ Nicméně řízení o navrácení zůstalo nadále začleněno ve výčtu ustanovení § 176 OSŘ⁸⁴, upravující řízení spadající do oblasti péče soudů o nezletilé. Řízení uvedená ve výčtu ustanovení věnovanému péči soudů o nezletilé jsou řízeními typicky nesporné povahy a je v nich kladen důraz na veřejný zájem a na primární zaměření řízení na potřeby nezletilého. Jako na řízení nesporné povahy na něj nahlížela odborná veřejnost i předtím, než byl vytvořen samostatný zákon upravující nesporná řízení a zvláštní řízení, která vykazují odlišné prvky od typického sporného řízení.⁸⁵

V souvislosti s novou úpravou již není sporu ohledně povahy řízení o navrácení dítěte. Právní úprava byla z velké části přejata z původní novely OSŘ z roku 2008, ale odpadá jeho označení za sporné řízení, kdy sama důvodová zpráva říká, že se jedná o řízení zvláštní, ve kterém převažují rysy řízení nesporného.⁸⁶

Podle mého názoru bylo původní nahlížení na povahu řízení chybné, neboť s ohledem na strany řízení, kdy zde vystupuje jeden rodič, druhý rodič a dítě, nelze na tyto účastníky vztahovat model účastenství v § 90 OSŘ, který je typický pro sporné řízení, tedy na jedné straně žalobce, na druhé straně žalovaný. Dítě nestojí v tomto případě ani na jedné straně sporu. Česká právní úprava je postavena na specializované ochraně nezletilých, kdy s ohledem na nízký věk a citlivost dítěte, je chápání řízení modifikováno. Nynější zařazení řízení o navrácení dítěte mezi zvláštní řízení, v němž převažují prvky nesporného řízení je typické pro naši právní úpravu, kdy naproti tomu samotná Haagská úmluva a její autor Haagská konference se přiklání k spornému charakteru řízení, což ostatně vyplývá i z Explanatory report ke výše zmíněné úmluvě.⁸⁷

4.1.2 Průběh řízení

Řízení o navrácení dítěte lze zahájit pouze na návrh⁸⁸, jak vyplývá z § 480 ZŘS, nikoli ex offo. Návrh nelze učinit podle § 14 ZŘS ústně do protokolu. K podání návrhu je oprávněn pouze ten, kdo tvrdí, že do jeho práva na péči o dítě bylo únosem zasazeno.⁸⁹ V řízení je stanovena výlučná místní příslušnost, návrh se tedy podává k Městskému soudu v Brně v situaci, kdy má

⁸³ Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna. Důvodová zpráva k zákonu č. 295/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Bod 11.

⁸⁴ zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 295/2008 Sb., účinném ke dni 1. října 2008

⁸⁵ ŠÍNOVÁ, Renata. Několik úvah k řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí. In: WINTEROVÁ, Alena (ed.), *Pocta Sentě Radvanové ke 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2009, s. 520 – 524.

⁸⁶ Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna. Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁷ ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Řízení ve věcech rodiněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, 278 s.

⁸⁸ Návrhová povaha řízení typická pro řízení sporná.

⁸⁹ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 965-966 (§ 480).

navrhovatel za to, že dítě bylo přemístěno do České republiky.⁹⁰ Tato úprava výlučné místní příslušnosti naplňuje zásadu rychlosti, kdy v případě výlučné místní příslušnosti odpadá riziko vzniku sporů o příslušnost a vyloučení nutnosti případného přenesení místní příslušnosti.⁹¹ Navrhovatel si může vybrat, zda podá návrh sám k příslušnému soudu státu, do kterého bylo dítě uneseno nebo prostřednictvím svého nebo dožádaného ústředního orgánu.⁹² Soudní řízení je na základě § 11 odst. 1 písm. a) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích osvobozeno od poplatkové povinnosti. Z návrhu musí být jisté čeho se navrhovatel domáhá a musí obsahovat tyto náležitosti:

- označení navrhovatele, odpůrce a dítěte,
- data jejich narození, a pokud je známo tak údaje o jejich pobytu,
- zdůvodnění práva péče o dítě,
- popis skutečností, které svědčí o jeho obvyklém bydlišti před porušením práva péče o dítě,
- a popis jednání, kterým bylo právo péče o dítě porušeno.⁹³

Po podání návrhu postupuje soud z moci úřední a ze své vlastní iniciativy činí v řízení potřebné úkony. Předchozí právní úprava nebyla příliš důsledná, co se týče lhůt pro nařízení jednání a vydání rozhodnutí a celkově nebyla dodržována zásada rychlosti řízení. Účelem Haagské úmluvy je obnovit v nejkratší možné době původní stav, z tohoto důvodu by zásada rychlosti měla být pro soudy prioritní.⁹⁴ V případě *MacReady vs. Česká republika*, který rozhodoval ESLP, byla soudům České republiky vytýkána délka řízení. Stěžovatel namítal porušení svého práva a nečinnost soudu při výkonu jeho práva na styk s dítětem. Rozsudek soudu prvního stupně byl vydán po více než šesti měsících od zahájení řízení, následně byl o čtrnáct měsíců později změněn v rámci odvolacího řízení a poté stěžovatel využil svého práva a obrátil se na Nejvyšší soud a Ústavní soud. ESLP vytýkal, že po uplynutí tak dlouhé doby již obnova původního stavu byla prakticky nemožná a z toho důvodu byl porušen čl. 8 (právo na respektování rodinného a soukromého života) Evropské úmluvy o lidských právech (dále jen „**Evropská úmluva**“). Dítě bylo protiprávně přemístěno ve velmi nízkém věku, kdy nebylo

⁹⁰ § 479 ZŘS

⁹¹ KRIVÁČKOVÁ, Jana. Řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí jako „nový“ institut civilního procesu. In HRUŠÁKOVÁ, Milena (ed). *Pocta Petru Hlavsovi: sborník příspěvků z konference uspořádané dne 13.03.2009 Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci u příležitosti 70. narozenin doc. JUDr. Petra Hlavsy, CSc.* Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2009, s. 131.

⁹² čl. 8 Haagské úmluvy

⁹³ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 965-966 (§ 480).

⁹⁴ ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Řízení ve věcech rodiněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, 278 s.

schopno zapamatování si předchozího prostředí a návrat by pro něj mohl mít negativní dopady. Dalším pochybením českých soudů bylo nedodržení čl. 16 Haagské úmluvy, kdy soudy nevyčkaly až skončí řízení o navrácení dítěte a rozhodovaly o výkonu práva péče o dítě.⁹⁵ Nová právní úprava zavedla lhůty řízení, kdy podle § 487 ZŘS soud nařídí jednání ve věci do třech týdnů od podání návrhu. V souladu s Haagskou úmluvou má soud ve věci samé rozhodnout zpravidla do šesti týdnů od zahájení řízení.⁹⁶ V řízení o odvolání musí být věc soudem prvního stupně předána soudu odvolacímu do sedmi dnů od podání odvolání a odvolací soud ve věci rozhodne do třiceti dnů od jejího předání.⁹⁷

Soud si nejprve posoudí otázku, zda došlo k protiprávnímu přemístění nebo zadržení dítěte. V souladu s čl. 15 Haagské úmluvy může po návrhovateli požadovat předložení potřebných dokumentů, tj. rozhodnutí nebo jiné zjištění o tom, že přemístění nebo zadržení bylo protiprávní, je-li pro něj možné tento dokument ve státě svého původu získat. Soud se dále zabývá, zda jsou naplněny důvody pro rozhodnutí o nenavrácení dítěte, posuzuje odpůrcem tvrzené a prokazované důvody⁹⁸ pro rozhodnutí o nenavrácení. Jsem toho názoru, že s ohledem na zařazení řízení o navrácení dítěte do části upravující řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, by se v řízení měla uplatňovat zásada vyšetřovací. Pouze prostřednictvím této zásady lze dostát povinnosti naplnění zásady nejlepšího zájmu dítěte. Pro správné rozhodnutí musí sám soud vyvinout určitou procesní aktivitu a obstarávat si podklady pro rozhodnutí. Soud musí rovněž zhodnotit sociální postavení dítěte ve státě, do něhož má být navráceno. Sociální postavení dítěte, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, spočívá v celkovém posouzení postavení dítěte v daném státě, jaké osoby a jakým způsobem mu zajišťují péči, jeho výchovu, ale i citové vazby a začlenění dítěte do širší rodiny.

Předmětem řízení není otázka péče o dítě, ale soud rozhoduje o navrácení původního stavu před mezinárodním únosem. Ovšem účastníci (především rodiče) se mohou v průběhu řízení dohodnout na péči o dítě. Soud v této otázce nemá příslušnost, nicméně zákon ukládá soudu zohlednit dohodu rodičů při vydání předběžného opatření.⁹⁹

Soud vydá rozhodnutí ve věci samé – rozsudek ve lhůtě šesti týdnů od zahájení řízení. Při nedodržení lhůty pro vydání rozhodnutí musí v odůvodnění uvést skutečnosti, které způsobily nedodržení lhůty pro vydání rozhodnutí. Rozsudek je předběžně vykonatelný a výrokem je

⁹⁵ HUBÁLKOVÁ, Eva. *MacReady v. Česká republika*, č. 4824/06 a 15512/08, rozsudek Páté sekce ESLP z 22. dubna 2010. *Bulletin advokacie*, 2010, roč. 2010, č. 12, s. 45 - 46

⁹⁶ § 489 ZŘS

⁹⁷ § 490 ZŘS

⁹⁸ V řízení se neuplatňuje vyšetřovací zásada, což vyplývá přímo z textu Haagské úmluvy, tak i z judikatury – např. rozhodnutí Oberlandesgericht Köln 21 UF 70/01 – dostupné v databázi INCADAT.

⁹⁹ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 973-975 (§ 487).

stanovena povinnost navrátit dítě do místa jeho obvyklého bydliště.¹⁰⁰ V nové právní úpravě je již přímo ustanovením § 491 ZŘS vyloučeno podání mimořádných opravných prostředků jako je žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost. Vyloučení možnosti podání dovolání vyplývá z ustanovení § 30 ZŘS.

V souladu s čl. 10 Haagské úmluvy může soud v rozsudku podmínit návrat dítěte splněním záruk či vhodných opatření. Tato opatření nebo záruky nelze jednoznačně vymezit pro všechna rozhodnutí, neboť jsou určovány vždy pro každý případ individuálně s přihlédnutím ke skutkovým okolnostem případu. Záruky mohou spočívat v opatření chránící před domácím násilím nebo se může jednat o záruku danou navrhovatelem, že nebude iniciovat trestní stíhání únosce ve státě obvyklého bydliště, pokud stát spojuje s mezinárodním únosem dítěte trestněprávní následky.¹⁰¹

4.2 Účastenství

V předchozí právní úpravě byly za účastníky řízení označeni žalobce, žalovaný a dítě. Žalobcem byl označován ten z rodičů, jehož právo péče o dítě bylo protiprávním přemístěním nebo zadržením dítěte porušeno. Žalovaným býval označován ten z rodičů, který právo péče o dítě porušil.¹⁰² Z výše uvedeného vyplývá, že jde o materiální pojetí účastenství, tedy účastenství, které je založené na postavení účastníka v rámci hmotného práva. Materiální pojetí účastenství je typické pro nesporná řízení, přesto zákonodárce považoval řízení o navrácení dítěte za sporné řízení. Za účastníka řízení považuje zákon i dítě, které stojí mimo strany sporu samostatně, tento stav byl považován za nejasný a sporný prvek právní úpravy, který odporoval tomu, aby na řízení bylo nahlíženo jako na řízení sporné.¹⁰³

Současná právní úprava mění označení účastníků a účastenství je v řízení o navrácení dítěte vymezeno podle § 6 odst. 2 ZŘS. Účastníky řízení jsou navrhovatel, odpůrce a dítě. Navrhovatelem je označována osoba, jejíž právo na péči o dítě bylo porušeno, odpůrcem je ten, o němž navrhovatel tvrdí, že jeho právo na péči o dítě porušuje. Dítě jako účastníka je potřeba chápat podle Haagské úmluvy, která je použitelná pouze, pokud je dítě mladší šestnácti let a v souladu s vymezením podle Úmluvy o právech dítěte. V řízení soud vyslechne jak navrhovatele, tak odpůrce. Odpůrce nemusí být soudem vyslechnut, pokud se nedostaví k jednání a jsou naplněny podmínky pro vyvratitelnou domněnku, že proti návrhu nemá námítky. Dítě má právo

¹⁰⁰ ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C. H. Beck, 2015. 244 s.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² § 193a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 295/2008 Sb., účinném ke dni 1. října 2008

¹⁰³ ŠÍNOVÁ, Renata. Několik úvah k řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí. In: WINTEROVÁ, Alena (ed.), *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2009, s. 521 – 522.

být slyšeno a jeho názor bývá zjišťován tehdy, pokud dosáhlo věku a vyspělosti, v němž je schopno formovat své vlastní názory a vyjádřit je. Rovněž je důležité, aby se výslech dítěte nejevil jako nevhodný. Posuzování vyspělosti dítěte a jeho schopnosti formovat vlastní názory a vyjádřit je potřeba posuzovat individuálně u každého dítěte zvláště vzhledem k jeho osobnosti a nikoli podle jeho věku.¹⁰⁴ Dítě bývá v řízení zastoupeno orgánem sociálněprávní ochrany dětí, a jelikož se jedná o řízení s cizím prvkem, bude jako opatrovník dítěti jmenován ÚMPOD.¹⁰⁵

4.3 Institut kvalifikované výzvy

V rámci předchozí právní úpravy byl zaveden institut kvalifikované výzvy, který spočíval v tom, že soud uložil usnesením žalovanému, aby se ve lhůtě sedmi dnů od doručení výzvy vyjádřil písemnou formou a pokud nesouhlasí s návrhem na navrácení dítěte, vyčílil rozhodné skutečnosti, na nichž staví svoji obranu a označil důkazy k prokázání svých tvrzení, a aby uvedl, zda se vzdává práva účasti na projednání věci.¹⁰⁶ Zákonodárce se inspiroval institutem kvalifikované výzvy podle § 114b OSŘ, který bývá využíván a je typický pro sporné řízení, s tou odlišností, že v rámci řízení o navrácení nedává soudu na výběr, zda výzvy užije či nikoli. Soud musí účastníka řízení vyzvat vždy. Prokazatelně má kvalifikovaná výzva sloužit k urychlení řízení o navrácení, tak jako je tomu ve sporných řízeních podle § 114b OSŘ. Samotné doručení může mít vliv na délku řízení a způsobit průtahy, jelikož závažnost celého řízení si žádá doručení do vlastních rukou bez možnosti náhradního doručení. Z toho důvodu nelze v řízení pokračovat, pokud nebylo žalovanému řádně doručeno. Řešení nastalé situace bylo podle důvodové zprávy takové, že se žalovaný vyzval k vyjádření se ve věci, kdy, již je možné doručení prostřednictvím fikce doručení. V tomto případě soud připojí doložku, že pokud se žalovaný nevyjádří na výzvu v určené lhůtě, bude se předpokládat, že nemá námítky (§ 101 odst. 4 OSŘ).¹⁰⁷ Výše nastíněný postup podle důvodové správy nebyl zcela korektní, jelikož: „*Tento postup (ačkoli plně vyhovuje zájmu na rychlosti řízení) předvídaný i samotným zákonem v § 193e odst. 1 písm. b) OSŘ je ve své podstatě ovšem určitým obcházení zákonem jasně dané povinnosti soudu vyzvat „žalovaného“ k vyjádření.*“¹⁰⁸ Následek nevyjádření se žalovaného bylo vyhovění žalobě, čímž by řízení mohlo proběhnout bez jednání

¹⁰⁴ HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 973-975 (§ 481).

¹⁰⁵ § 35 odst. 2 písm. b) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

¹⁰⁶ § 193d zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 295/2008 Sb., účinném ke dni 1. října 2008

¹⁰⁷ KRIVÁČKOVÁ, Jana. Řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí jako „nový“ institut civilního procesu. In HRUŠÁKOVÁ, Milena (ed). *Pocta Petru Hlavsovi: sborník příspěvků z konference uspořádané dne 13.03.2009 Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci u příležitosti 70. narozenin doc. JUDr. Petra Hlavsy, CSc.* Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2009, s. 134

¹⁰⁸ Tamtéž.

pouze na základě důkazů předložených účastníky řízení.¹⁰⁹ S ohledem na povahu řízení o navrácení by k naplnění zásady nejlepšího zájmu dítěte mělo proběhnout ve věci jednání. Současná právní úprava v ZŘS již neumožňuje, aby řízení o navrácení proběhlo bez nařízeného jednání.

V nové právní úpravě se původní institut kvalifikované výzvy pozměnil, a to tak, že podle § 488 ZŘS již není potřeba zasílat odpůrci výzvu, ale musí být poučen v předvolání na následky nedostavení se bez omluvy k nařízenému jednání. Nedostavení se znamená, že odpůrce nemá proti návrhu na navrácení námitek, tímto dojde ke zjednodušení řízení a nebude tak docházet k průtahům z důvodu odročení jednání a znovu předvolání a výslechu odpůrce.¹¹⁰

Domnívám se, že pro naplnění zásady nejlepšího zájmu dítěte a účelu řízení není důležité, zda je řízení sporné či nesporné povahy. Česká právní úprava ve věcech rodiněprávních je postavena na nespornosti řízení, protože takhle dokážou soudy poskytnout nejlepší možnou ochranu dítěti. Za stěžejní považuji, aby rozhodující orgány postupovaly v řízení s největší péčí v souladu se zásadou rychlosti, neboť zvláště v řízení o navrácení dítěte je potřeba dodržovat lhůty pro vydání rozhodnutí, aby mohl být obnoven původní stav, který panoval před protiprávním přemístěním nebo zadržením dítěte.

¹⁰⁹ Tamtéž 135.

¹¹⁰ Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna. Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

5 Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a jeho postavení

Obsahem této kapitoly bude přiblížení činnosti ÚMPODU, jeho vzniku a organizační struktury. Haagská úmluva stanovuje povinnost státu mít zřízen na svém území ústřední orgán. Tyto ústřední orgány jsou zřizovány za účelem usnadnění přeshraniční spolupráce.¹¹¹

ÚMPOD byl zřízen na základě ustanovení § 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí jako úřad s celostátní působností se sídlem v Brně. ÚMPOD je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“), v čele ÚMPODU stojí ředitel JUDr. Ing. Zdeněk Kapitán, Ph.D.¹¹², který je jmenován ministrem práce a sociálních věcí.¹¹³ Základní rámec činnosti je vymezen v zákoně a blíže specifikován Statutem ÚMPODU a jeho organizačním řádem. Hlavním úkolem ÚMPODU je sociálněprávní ochrana dětí ve vztahu k cizině a výkon povinností a pravomocí ústředního orgánu podle čl. 6 Haagské úmluvy.¹¹⁴

5.1 Historie ÚMPODU

Za prvního předchůdce ÚMPODU je považována Společnost pro mezinárodněprávní ochranu mládeže v republice Československé (dále jen „Společnost“), která vznikla dne 2. listopadu 1930 jako dobrovolná iniciativa brněnských právníků. Činnost této Společnosti spočívala především v přeshraniční právní pomoci související s ochranou dětí, vymáhání výživného. Společnost se také podílela na návratu dětí do země ve válečné a poválečné době, ovšem její činnost byla v období 2. světové války značně utlumena a v roce 1949 došlo k jejímu přechodu pod národní správu. Ve své původní podobě fungovala Společnost až do roku 1952, kdy poté byla začleněna do Úřadovny ochrany mládeže. Až v roce 1956 byla vyčleněna jako samostatná justiční složka, kdy v rezortu spravedlnosti vzniklo Ústředí pro mezinárodněprávní ochranu mládeže. Ústředí se poté na základě zákona o sociálně-právní ochraně dětí v roce 2000 transformovalo do podoby dnešního ÚMPODU.¹¹⁵

5.2 Činnost a úkoly ÚMPODU

Činnost ÚMPODU je zaměřena na ochranu dětí vyskytujících se v soukromoprávních vztazích s mezinárodním prvkem, přičemž konkrétní oblasti činnosti ÚMPODU v rámci ochrany

¹¹¹ čl. 6 Haagské úmluvy

¹¹² <https://www.umpod.cz/urad/organizacni-struktura/>

¹¹³ zákon č. 359/1999 Sb., o sociálněprávní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁴ VESELÁ, Radomíra, HURBIŠ, František. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí*. 1. vydání. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2008. 49 s.

¹¹⁵ PLÍVOVÁ, Viktorie. *ÚMPOD slaví 80 let činnosti* [online]. mpsv.cz, 8. listopadu 2010 [cit. 28. října 2018]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/files/clanky/9801/08112010_2.pdf>.

děti nalezneme upravené v ustanovení § 35 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálněprávní ochraně dětí.¹¹⁶ Mezi hlavní činnosti ÚMPODU řadíme zejména;

- pomoc při vymáhání výživného ze zahraničí a do zahraničí,
- pomoc při řešení případů tzv. mezinárodních únosů dětí,
- pomoc při zajištění práva styku,
- pomoc při mezinárodním osvojení.

Činnost ústředních orgánů vychází ze základních principů, kterými jsou zdroje a pravomoci (v rámci tohoto principu je důležité, aby ústřední orgány měly kvalifikované zaměstnance, jasně stanovené pravomoci a efektivní komunikační prostředky), s tím úzce souvisí princip spolupráce a vzájemné komunikace ústředních orgánů. Komunikace mezi orgány musí být jasná, rychlá a účinná, aby mohl být naplněn princip rychlosti jednání a transparentnosti. Jako další princip v rámci činnosti ústředních orgánů je typická určitá konzistence, která se projevuje konzistentní interpretací Haagské úmluvy, existencí jednotného formuláře žádosti o navrácení protiprávně přemístěného nebo zadržného dítěte a dále také princip progresivní implementace, který spočívá v zájmu o praktické zkušenosti jiných smluvních států s implementací Haagské úmluvy.¹¹⁷

ÚMPOD ke své činnosti na území jiných států nezbytně potřebuje součinnost ze strany orgánů těchto států, nemůže bez dalšího působit a zasahovat na jejich území. Spolupráce a postup při ní jsou regulovány nařízeními EU a mezinárodními smlouvami. Úřad může rovněž vystupovat v pozici opatrovníka (příp. kolizního opatrovníka) nezletilého v rámci soudních řízení s mezinárodním prvkem.¹¹⁸

Agenda ÚMPODU je systematicky dělena do spisů, kterým je přidělena spisová značka podle dané oblasti, které se týká. V případě mezinárodního únosu do České republiky se řadí do modrého spisu s označením UMM pořadové číslo případu/rok, pokud se jedná o mezinárodní únos do zahraničí, tento případ se zařadí do červeného spisu s označením UMČ pořadové číslo/rok. Na případy vymáhání výživného se použije červený spis, pokud se oprávněný nachází v České republice a povinný v zahraničí, a naopak pokud je oprávněný ze zahraničí a povinný v České republice použije se modrý spis. Spisy vedené v agendě osvojení jsou označeny písmenem „A“ jedná-li se o případy vedené o zahraničních žadatelích o osvojení dítěte do České

¹¹⁶ zákon č. 359/1999 Sb., o sociálněprávní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁷ PEŠLOVÁ, Eliška, KAHOUN Vilém. Případy mezinárodních únosů dětí jedním z rodičů: možnosti prevence v České republice. *Fórum sociální politiky*, 2011, roč. 5, č. 4, s. 13 – 16.

¹¹⁸ <https://www.umpod.cz/urad/>

republiky a spisy označené písmenem „Ad“ evidují děti, které byly ÚMPODU postoupeny ze strany MPSV v případech zprostředkování mezinárodního osvojení.¹¹⁹

Při porovnání výročních zpráv o činnosti ÚMPODU lze zaznamenat nárůst v osobním substrátu Úřadu. Podle údajů z výroční zprávy z roku 2017 k datu 31.prosince 2017 bylo zaměstnáno celkem 45 zaměstnanců, a to; ředitel, zástupkyně ředitele a současně ředitelka odboru právního, ředitelka odboru administrativního, 19 právníků, 4 psychologové a 15 administrativních pracovníků. Během roku 2017 došlo na ÚMPOD celkem 34 283 dokumentů, odesláno bylo 30 629 dokumentů.¹²⁰

5.2.1 Preventivní opatření

Preventivní neboli osvětovou činnost ÚMPODU považují za natolik důležitou, že jí bude věnována samostatná podkapitola. Jedině účinná prevence a dostatečná informovanost veřejnosti a dotčených subjektů může přispět k tomu, aby dítě nebylo zbytečně vystavováno psychické újmě, která často s protiprávním přemístěním nebo zadržením dítěte souvisí. Před několika lety se ÚMPOD touto činností zabýval pouze okrajově, jak vyplývá z výčtu jeho činností.¹²¹

Dle údajů ze zpráv o činnosti ÚMPODU pozorujeme nárůst případů mezinárodních únosů oproti předchozím rokům.¹²² Preventivní činnost by měla být zaměřena na rodiče, kteří mohou být ohroženi únosem dítěte ze strany druhého rodiče a rovněž by měli být oba obeznámeni s právní úpravou a příslušnými institucemi. Předcházet případům mezinárodních únosů dětí není vždy jednoduché, problematický je hned první krok a tím je identifikace rodiny, která může být únosem ohrožena, jakož i identifikace rodiče, který se chystá dopustit mezinárodního únosu, neboť nelze u něj sledovat spolehlivé varovné signály. Přesto však lze určité signály sledovat, nemůžeme se na ně, ale spolehnou ve všech případech 100 %, které mohou poukázat na rodiče, u kterého je vyšší riziko, že bude únoscem dítěte. Ve většině případů je jím rodič, který:

- má silné vazby ke státu svého původu,
- ve státě obvyklého bydliště dítěte nemá sociální vazby, přátele ani nikoho ze své rodiny,
- je nezaměstnaný a finančně nezávislý,
- nemá v daném státě pocit dostatečné právní ochrany,
- chtěl by ukončit manželství,

¹¹⁹ SALAJKOVÁ, Věra. *Úloha Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí při mezinárodních únosech dětí*. Diplomová práce. 2015, 20 s.

¹²⁰ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: *Výroční zpráva 2017* [online]. [cit. 31. října 2018]. Dostupné na: <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/vyrocní_zpravy_106/Zprava_o_cinnosti_2017-final.pdf>.

¹²¹ PEŠLOVÁ, Eliška, KAHOUN Vilém. Případy mezinárodních únosů dětí jedním z rodičů: možnosti prevence v České republice. *Fórum sociální politiky*, 2011, roč. 5, č. 4, s. 13 – 16.

¹²² <https://www.umpod.cz/urad/vyrocní-zpravy-o-cinnosti-uradu/>

- učinil kroky týkající se rodiny a dětí (např. prodal dům, zrušil bankovní účet apod.),
- již dříve se o únos dítěte pokusil nebo jím vyhrožuje,
- má kriminální minulost.¹²³

Příslušné orgány se musí zaměřit na preventivní činnost zvýšením informovanosti veřejnosti, rodičů prostřednictvím letáků, článků v novinách či časopisech, webových stránek a jiných médií. Také je důležité, aby si rodiče uvědomovali, co obnáší smíšená manželství osob ze dvou států, život a výchova dítěte v cizí zemi. Mnozí lidé si neuvědomují právní následky, které mohou nastat v případě sňatku s cizincem. A pokud by se již vyskytly komplikace a došlo k nedorozumění, měli by rodiče směřovat ke vzájemné dohodě. V případě, že se jeden rodič rozhodne opustit zemi, ve které spolu žijí a vychovávají děti, by se oba měli pokusit se dohodnout, což se mnohdy jeví jako nemožné a dohoda bývá z jejich strany opomíjena.

5.3 Agenda mezinárodních únosů na ÚMPODU

ÚMPOD vystupuje jako ústřední orgán podle různých mezinárodních smluv. V této kapitole se zaměřím na „únosovou“ agendu, kterou ÚMPOD vykonává jako ústřední orgán podle Haagské úmluvy a dále také jako ústřední orgán podle Nařízení Brusel II bis.

Ze statistik ÚMPODU vyplývá, že v roce 2017 řešil celkem 41 případů protiprávního přemístění dětí do ciziny nebo jejich zadržení v cizině, tyto případy se týkaly celkem 52 dětí. V minulých letech, konkr. v roce 2015 a 2016 bylo potřeba nařídit nucený návrat dítěte, v obou zmínovaných letech se jednalo o jeden případ. Srovnáním údajů za roky 2014 až 2017 můžeme vyzorovat, že oproti roku 2016, kdy byl celkový počet případů 35, došlo ke zvýšení počtu případů. Roky 2014, 2015 a 2017 se pohybují kolem hranice 40 případů za rok. ÚMPOD v roce 2017 eviduje i případy přemístění dětí nebo jejich zadržení ve státech, které nejsou smluvními stranami Haagské úmluvy (Mongolsko, Vietnam a Egypt), v těchto případech je využívání právních nástrojů, které má ÚMPOD k dispozici k navrácení dětí velmi obtížné. Za rok 2017 bylo na ÚMPOD doručeno z ciziny 15 žádostí o návrat dítěte, kdy z toho v deseti případech byla podána žaloba k Městskému soudu v Brně¹²⁴ na navrácení. S ohledem na povahu tohoto řízení, kdy je značně zainteresováno dítě, nabízí ÚMPOD ve všech případech rodičovských konfliktů mediaci, která ovšem není vždy ze strany rodičů využívána.¹²⁵

¹²³ PEŠLOVÁ, Eliška, KAHOUN Vilém. Případy mezinárodních únosů dětí jedním z rodičů: možnosti prevence v České republice. *Fórum sociální politiky*, 2011, roč. 5, č. 4, s. 13 – 16.

¹²⁴ V ZŘS je stanovena výlučná místní příslušnost pro Městský soud v Brně, a to v ustanovení § 479 ZŘS, který stanoví, že: „Pro řízení je příslušný soud, v jehož obvodu má sídlo Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí“ – tedy dle sídla ÚMPODU Brno.

¹²⁵ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: *Výroční zpráva 2017* [online]. [cit. 31. října 2018]. Dostupné na: <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/vyrocní_zprava_106/Zprava_o_cinnosti_2017-final.pdf>.

Z údajů výroční zprávy za rok 2017 nadále vyplývá spolupráce ÚMPODU s MS a ustanoveným styčným soudcem ve věcech rodinného práva, kterým je Lubomír Ptáček.¹²⁶ Úkolem styčného soudce je zprostředkovávat komunikaci se zahraničními soudy a pomoc při výkladu české právní úpravy orgánům z jiné země. Styčný soudce rovněž usiluje o rychlejší komunikaci a účinnější spolupráci orgánů, o využívání mediace, je nápomocen soudcům s jurisdikcí obsaženou v Haagské úmluvě. Styčný soudce se účastní konferencí a seminářů zaměřených na problematiku mezinárodního práva rodinného, aby mohl dostát své funkci a svým povinnostem. Nedílnou součástí činnosti styčného soudce je spolupráce s ÚMPODEM.¹²⁷

Zaměstnanci ÚMPODU, ať už se jedná o referenty, právníky či psychology, všichni mají v každodenní náplni práce především preventivní činnost ve vztahu k rodičům. Rodiče, kteří se cítili ohroženi únosem dítěte se obraceli na ÚMPOD s žádostí o pomoc nebo rodiče, kteří se chystali vycestovat s dítětem byli směřováni k tomu, aby si získali souhlasu druhého rodiče s vycestováním.¹²⁸ Během letních měsíců jsem zaznamenala, že se problematika mezinárodních únosů objevovala v hlavních večerních zprávách. Média se snažila zvýšit povědomí o nutnosti souhlasu druhého rodiče s vycestováním s dítětem do zahraničí. Tento krok považuji za vhodný a mělo by se v tomto trendu pokračovat i v dalších letech, neboť informovanost veřejnosti může v řadě případů usnadnit vzniklý konflikt a urychlit řízení o navrácení. Netřeba zmiňovat, že důkladnou informovaností veřejnosti lze také předcházet negativním jevům jako jsou mezinárodní únosy dětí.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ PEŠLOVÁ, Eliška, KAHOUN Vilém. Případy mezinárodních únosů dětí jedním z rodičů: možnosti prevence v České republice. *Forum sociální politiky*, 2011, roč. 5, č. 4, s. 13 – 16.

¹²⁸ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: Výroční zpráva 2017 [online]. [cit. 31. října 2018]. Dostupné na: <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/vyrocní_zpravy_106/Zprava_o_cinnosti_2017-final.pdf>.

Závěr

Mezinárodní únosy dětí v současné době již nejsou ojedinělou výjimkou a značně narušují rodinný život a mnohdy poznamenávají negativním způsobem psychiku dítěte a jeho rodinu. K nárůstu počtu smíšených manželství přispívá otevřenost hranic, možnost vycestovat za účelem studia či prací do zahraničí. Řízení o navrácení dítěte by mělo probíhat, co možno nejrychleji, tak aby byla šetřena osobnost dítěte a mohlo být urychleně navráceno do svého původního bydliště, ze kterého bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo. Případy mezinárodních únosů dětí na sebe poutají zájem široké veřejnosti a mnohdy i médií. V minulosti docházelo ke značné medializaci případů, kdy mnohdy bylo na osobu únosce nahlíženo jako na oběť, které jsou výkonem rozhodnutí odebrány děti a navráceny do místa jejich obvyklého bydliště. Pravděpodobně nejvíce mediálně sledovanou kauzou v této problematice byl případ dětí Fiordalisi, který má na svědomí změny učiněné posléze v našem právním řádu. Konkrétně u kauzy dětí Fiordalisi došlo k celkovému nepochopení případu ze strany veřejnosti a médií, případ byl natolik vyhocen, že se o něj začal zajímat i veřejný ochránce práv.

Řízení o navrácení by mělo být ovládáno zásadami rychlosti řízení a zásadou nejlepšího zájmu dítěte. Rozhodující orgány by měly komplexně posuzovat důvody pro navrácení či nenavrácení v souladu s těmito zásadami. Nezletilým dětem by rovněž měly orgány dát prostor pro vyjádření, pokud jsou schopny zformovat vlastní názor a ten poté vyjádřit. Situace pro rodinu v případě mezinárodního únosu není lehká a orgány by jim měly být nápomocní.

K aplikování výjimek umožňující nenavrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště by mělo docházet po pečlivém zjištění relevantních okolností, a především by měly orgány dodržovat jejich restriktivní výklad, který je zastáván mezinárodními prameny regulující problematiku. Rovněž považuji za neméně důležité vyslechnutí dítěte k předmětu řízení o navrácení, pokud bude prokázáno, že je schopno vytvořit si vlastní názor a ten poté soudu sdělit. Právo být slyšeno a vyjádřit svůj názor nemůže být dítěti s ohledem na jeho věk a stupeň jeho vývoje odepřena.

Přestože společnost je v dnešní době více informována o této problematice než v předchozích letech, považuji za důležité jejich vědomost o mezinárodních únosech dětí prohlubovat. Laická veřejnost je mnohdy zmatená terminologií, která je v souvislosti s touto problematikou užívána. Protiprávní přemístění nebo zadržetí dítěte bývá ve zkratce označováno jako únos, což u laické veřejnosti vzbuzuje představu, že se jedná o trestný čin. V České republice se rodič, který protiprávně přemístí či zadrží dítě nedopouští trestného činu, nicméně v některých zemích bývá mezinárodní únos dítěte zároveň i trestným činem. Rodiče by neměli váhat a pokud se cítí ohroženi únosem dítěte, měli by se obrátit na příslušné úřady s žádostí o pomoc. Za

důležité rovněž považují, aby se rodiče primárně snažili dohodnout, i když se jim to v této těžké životní situaci bude zdát nemožné. Rozhodující orgány by v průběhu řízení o navrácení měli vést účastníky ke smírnému řešení problému a upozornit je na možnost využití mediace. Příslušné orgány a organizace zabývající se ochranou práv dětí by se měly více zaměřit i na činnost v oblasti prevence a přecházení mezinárodních únosů dětí.

Problematika mezinárodních únosů dětí je komplikovaná oblast mezinárodního práva soukromého a úspěšné vyřešení celého konfliktu stojí na komunikaci příslušných orgánů, jejich mezinárodní spolupráci v dané oblasti a snaze dodržení závazků z mezinárodních smluv upravujících mezinárodní únosy dětí. Z případů prezentovaných v této diplomové práci vyplývá, že rozhodující orgány nepostupovaly vždy s nejvyšší možnou péčí a nerozhodovaly v souladu se zásadou rychlosti a nejlepšího zájmu dítěte. Docházelo ke značným průtahům v řízení, neboť původní vnitrostátní právní úprava dávala možnost účastníkům řízení tyto průtahy způsobovat prostřednictvím institutů a opravných prostředků, které jim byly dány k dispozici. Současná právní úprava již tuto možnost eliminovala a zavedla přímo do textu zákona lhůty pro vydání rozhodnutí, lhůtu pro nařízení jednání od podání návrhu, jakož i lhůty pro rozhodování o podaném odvolání. Zároveň byla vyloučena možnost podat mimořádné opravné prostředky, které měly negativní vliv na délku řízení o navrácení dítěte, který je v tomto ohledu nežádoucím jevem, neboť jak již bylo zmíněno výše, řízení má proběhnout v nejkratším možném intervalu. Posun ve vnitrostátní právní úpravě hodnotím pozitivně, nicméně s ohledem na prezentované případy nedošlo k naplnění hypotézy této diplomové práce, a to tedy, že zásada nejlepšího zájmu dítěte nebyla soudy v rozhodovaných případech zohledňována.

Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., ze dne 6. února 1991, o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

Sdělení MZV č. 34/1998 Sb. ze dne 5. března 1998, o sjednání Úmluvy občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.

Novela zákona č. 295/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, s účinností od 1. října 2008.

Důvodová zpráva k zákonu č. 295/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 295/2008 Sb., účinném ke dni 1. října 2008

Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálněprávní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Judikatura

Soudní dvůr EU: Rozsudek ze dne 22. prosince 2010, *Barbara Mercedi v. Richard Chaff*, C 497/10.

Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 2. dubna 2009, *A v. Kuopion hallinto-oikeus [správní soud v Kuopio (Finsko)]*, C-523/07.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2011, sp. zn. 30 Cdo 2244/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. června 2007, sp. zn. 30 Cdo 474/2007.

Nuutinen proti Finsku 2000 (no. 32842/96, ECHR 2000-VIII).

č.j. Nc 76/2004-20.

Komentáře

VÁLKOVÁ, Helena In ŠÁMAL, Pavel (ed). *Trestní zákoník 1. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 3614 s.

HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel a kol. *Komentář zákon o zvláštních řízeních soudních*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 1054 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, 1380 s.

Monografie

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014. 976 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 7. aktualizované vydání podle stavu k 1.10.2017. Praha: Leges, 2017, 1312 s.

PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vydání Praha: C. H. Beck, 2013. 336 s.

BRZOBOHATÝ, Robin, Martina CIRBUSOVÁ a Romana ROGALEWICZOVÁ. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte: metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2015. 118 s.

VESELÁ, Radomíra, HURBIŠ, František. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí*. 1. vydání. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2008. 66 s.

ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Řízení ve věcech rodiněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, 362 s.

ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C. H. Beck, 2015. 348 s.

Odborné články

CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWITZOVÁ, Romana. *Násilí v rodině a mezinárodní únos dítěte jako následek*. *Právník*, 2014, roč. 153, č. 9, s. 746.

JANOČKOVÁ, Michaela. *Postavení ústředního orgánu dle úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí*. *Právní fórum*. 2009, roč. 6, č. 8, s. 335.

NOVOTNÁ, Věra. *Jak správně aplikovat Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí?* *Právo a rodina*, 2007, č. 9, s. 7.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Když rodič unese vlastní dítě*. *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 2008, s. 92.

SCHULMANN, František. Kdy soud (např.) nenařídí návrat nezletilého dítěte přemístěného jedním z rodičů do ciziny. *Bulletin advokacie*, 2006, roč. 17, s. 42.

GLOGAROVÁ, Jana, NOSKOVÁ, Radka. Mezinárodní únosy dětí po novele občanského soudního řádu. *Právní fórum*, 2009, roč. 6, č. 5, s. 189–195.

HUBÁLKOVÁ, Eva. MacReady v. Česká republika, č. 4824/06 a 15512/08, rozsudek Páté sekce ESLP z 22. dubna 2010. *Bulletin advokacie*, 2010, roč. 2010, č. 12, s. 45 – 46.

PEŠLOVÁ, Eliška, KAHOUN Vilém. Případy mezinárodních únosů dětí jedním z rodičů: možnosti prevence v České republice. *Fórum sociální politiky*, 2011, roč. 5, č. 4, s. 13 – 16.

Sborníky

BAKEŠ, Milan, VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. Mezinárodní únosy dětí. In: WINTEROVÁ, Alena (ed.), *Pocťa Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2009, s. 27 – 39.

KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí jako „nový“ institut civilního procesu. In HRUŠÁKOVÁ, Milena (ed). *Pocťa Petru Hlavsovi: sborník příspěvků z konference uspořádané dne 13.03.2009 Právníckou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci u příležitosti 70. narozenin doc. JUDr. Petra Hlavsy*, CSc. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2009, s. 131.

ŠÍNOVÁ, Renata. Několik úvah k řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí. In: WINTEROVÁ, Alena (ed.), *Pocťa Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2009, s. 125 – 139.

Diplomové práce a jiné zdroje

SALAJKOVÁ, Věra. *Úloha Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí při mezinárodních únosech dětí*. Diplomová práce, 2015, 78 s.

Veřejný ochránce práv. Zpráva VOP sp. zn. 2840/2006, ze dne 8. března 2006.

Internetové odkazy

PTÁČEK, Lubomír. *Přeshraniční únosy dětí* [online]. Praha: Mezinárodní konference ČAK, JA a ERA „Mezinárodní právo v rodinné praxi“, 26. března 2010 [cit. 3. listopadu 2018]. Dostupné z <http://www.cak.cz/assets/files/3183/P_eshrani_n_nosy_d_t.doc>.

PÉREZ-VERA, Elisa. *Explanatory report* [online]. Madrid: Hague conference on Private international law, 1981 [cit. 26. března 2018]. Dostupné na <<http://www.hcch.net/upload/expl28.pdf>>.

MOTEJL, Otakar. *Uplatňování Haagské úmluvy v České republice* [online]. epravo.cz, 21. srpna. 2006 [cit. 26. března 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/uplatnovani-haagske-umluvy-v-ceske-republice-42704.html>>.

TEJRAL, Gracian. *Občanskoprávní aspekty mezinárodních únosů dětí* [online]. 2008 [citováno 14. března. 2018]. s. 11. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce: Zdeněk Kapitán. Dostupné na <<https://is.muni.cz/th/tztux/GT-ObcanskopravniMezinarodniUnosyDeti.pdf>>.

HASSAN, Elhais. *Parental Child Abduction Article - United Arab Emirates* [online]. hg.org, [cit. 14. března 2018]. Dostupné na <<https://www.hg.org/article.asp?id=27281>>.

VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Mezinárodní únosy dětí anebo pojem „obvyklé bydliště“ dítěte.* [online]. epravo.cz, 07. ledna 2014 [cit. 14. března 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/mezinarodni-unosy-deti-aneb-pojem-obvykle-bydliste-ditete-93203.html?mail>>.

Oficiální stránky Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Dostupné na <<https://www.umpod.cz/urad/>>.

Průručka evropského práva v oblasti práv dítěte [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2016, echr.coe.int, s. 86 [cit. dne 08. listopadu. 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child CES.pdf>.

PLÍVOVÁ, Viktorie. *ÚMPOD slaví 80 let činnosti* [online]. mpsv.cz, 8. listopadu 2010 [cit. 28. října 2018]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/files/clanky/9801/08112010_2.pdf>.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: *Výroční zpráva 2017* [online]. [cit. 31. října 2018]. Dostupné na: <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/vyrocní_zpravy_106/Zprava_o_cinnosti_2017-final.pdf>.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá problematikou mezinárodních únosů dětí, ke kterým dochází v současnosti mnohem častěji. Jedná se o aktuální fenomén, který je potřeba přiblížit a seznámit s ním širokou veřejnost. Označení samotného protiprávního přemístění nebo zadržetí dítěte bez souhlasu druhého rodiče, jako mezinárodní únos dítěte je zavádějící, neboť pojem únos je použit pouze v názvu mezinárodních pramenů. Diplomová práce shrnuje nejdůležitější poznatky z dané problematiky, hodnotí aktuální právní úpravu a průběh řízení, zejména s důrazem na zachování zásady nejlepšího zájmu dítěte.

Předkládaná práce je členěna do pěti hlavních kapitol. V rámci první kapitoly práce seznamuje čtenáře se základními pojmy vyskytující se napříč právní úpravou problematiky mezinárodních únosů dětí. Ve druhé kapitole jsou vymezeny základní zásady ovládající řízení o navrácení dítěte, a to zásada nejlepšího zájmu dítěte v souladu se zásadou rychlosti řízení a zásada blaha dítěte a právo vyjádřit vlastní názor. Rovněž se diplomová práce zabývá tím, zda dochází k dostatečnému naplnění výše zmíněných zásad v průběhu řízení a zda jejich naplnění přispívá ke vhodnému průběhu řízení. Ve třetí kapitole jsou přiblížena řízení o navrácení dítěte podle dvou hlavních mezinárodních pramenů a komparovány jejich odlišnosti. Těmito hlavními prameny jsou Haagská úmluva a Nařízení Brusel II bis, které má aplikační přednost před Haagskou úmluvou v případě, že oba státy jsou členskými státy EU. Nicméně Nařízení Brusel II bis neupravuje problematiku komplexně, ale pouze doplňuje použití Haagské úmluvy a klade si za cíl zefektivnit řízení a urychlit jej mezi státy EU. Čtvrtá kapitola práce se zabývá vnitrostátní právní úpravou řízení z jejího historického hlediska, jakož i porovnáním s její aktuální podobou. Úkolem bylo zhodnocení vývoje právní úpravy a naplnění výše zmíněných zásad ovládající řízení. V páté kapitole je vymezen ústřední orgán pro Českou republiku, kterým je ÚMPOD v Brně, je přiblížena jeho historie, činnost a vymezeny základní údaje týkající se únosů vyplývající z výročních zpráv ÚMPODU.

Abstract

The thesis deals with the topic of international child abduction which are nowadays more common than it was in the past years. It is a current phenomenon which should be presented to society and they should be informed about this problem. The title of the wrongful removal or retention of the child without the consent of the other parent as an international child abduction is a bit confusing and it is only used in the name of the international sources. This thesis concludes the most important information from this topic, evaluates current legislation and the proceedings with the aim to abide by the principle of the best interest of the child.

This presented thesis is divided into five main chapters. The first chapter introduces to the reader the main terms that can be found throughout the whole legislation of the international child abduction. In the second chapter, there are defined principles that have a significant impact on the proceedings regarding the return of the child, and these are the principle of the best interest of the child, well-being of the child and the right to express his or her own opinion. The thesis also deals with the question of whether those above-mentioned principles are fulfilled in the proceedings. The third chapter gives a closer look at the proceedings according to the main international sources (Hague Convention and Regulation Brussels II bis) and the differences between them are compared here. The Regulation Brussels II bis take precedence over the Hague Convention when both states are members of the EU. Anyway, Regulation Brussels II bis do not cover the whole topic of international child abduction but only specifies the procedure when the states are members of the EU with the intent to speed up the proceedings. The fourth chapter deals with the legislation of the Czech Republic on this topic, it covers the history of the legislation and the fulfillment of above-mentioned principles. The fifth chapter is dedicated to the central authority of the Czech Republic, that is ÚMPOD in Brno. This chapter covers the history of the central authority of the Czech Republic, the duties that they have and gives a closer look on basic information about international child abduction that can be found in the Annual reports of the central authority.

Seznam klíčových slov/Keywords

Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí	Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction
Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003	Council Regulation (EC) No 2201/2003
Mezinárodní únosy dětí	International child abduction
Protiprávní přemístění nebo zadržení dítěte	Wrongful removal or retention
Právo péče o dítě	Rights of custody
Obvyklé bydliště	Habitual residence
Ústřední orgán	Central authority
Nejlepší zájem dítěte	Best interest of the child
Blaho dítěte	Well-being of the child
Právo styku s dítětem	Rights of access